

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra psychologie

**SOCIÁLNÍ ROZVOJ UŽIVATELŮ SLUŽEB
DOMOVA
SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM**

Diplomová práce

Radka Boříková

Učitelství pro 1.st.ZŠ

(2007 – 2012)

Vedoucí práce PhDr.Michal Svoboda, Ph.D.

Plzeň, březen 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které uvádím v příloženém seznamu literatury.

Ve Stodě 30.3.2012

.....

Radka Boříková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr.Mgr. Michalu Svobodovi,PhD. za odborné vedení mé diplomové práce a poskytování cenných rad a inspirativních připomínek.

Taktéž děkuji všem respondentům, kteří mi ochotně poskytli rozhovor a věnovali mi svůj čas.

Obsah

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Osobnost člověka z pohledu mentální retardace	8
1.1 Vymezení pojmu mentální retardace	8
1.2 Příčiny mentální retardace	11
1.3 Kategorie mentální retardace.....	11
1.3.1 Klasifikace mentální retardace podle časového hlediska	11
1.3.2 Klasifikace mentální retardace vyjádřená inteligenčním.....	12
1.3.3 Klasifikace mentální retardace podle druhu chování	12
1.3.4 Klasifikace mentální retardace podle formy postižení.	12
1.3.5 Symptomatologická klasifikace.....	13
1.4 Charakteristika jednotlivých kategorií mentální retardace	13
1.5 Psychologické zvláštnosti a společné znaky mentálně retardovaných	15
2 Domov pro osoby se zdravotním postižením	18
2.1 Domovy pro osoby se zdravotním postižením a mentální retardací v Plzeňském kraji.....	19
2.1.1 Poskytované služby	19
2.2 Standardy kvality sociálních služeb	20
2.3 Domov pro osoby se zdravotním postižením Stod, příspěvková organizace	21
2.3.1 Historie zařízení.....	21
2.3.2 Poslání, cíle a cílová skupina.....	22
2.3.3 Principy a metody poskytování služeb	23
2.3.4 Prostředky poskytování služeb	24
2.3.5 Transformace DOZP	31
3 Sociální rozvoj osobnosti člověka s mentální retardací.....	34
3.1 Dělení socializace	34
3.2 Činitelé socializace	35
3.3 Sociální a citový vývoj mentálně retardovaných jedinců	36
3.4 Sociální učení	37
3.5 Význam sociální interakce a komunikace	39
3.6 Sociální motivace	39
3.7 Osobnostní a sociální výchova	41
3.7.1 Tematické okruhy OSV	42
4 Podpora uživatelů služeb DOZP v oblasti vzdělávání.....	45
4.1 Základní školní vzdělávání dospělých.....	45
4.2 Výchova a vzdělávání osob s mentálním handicapem	45
4.2.1 Vzdělávání žáků se souběžným postižením více vadami	47
4.3 Kurz k doplnění základního vzdělání	48
4.3.1 Metody výuky.....	49
4.3.2 Formy výuky	49
4.4 Klíčové kompetence	50
5 Tato kapitola má charakter praktické části	52
5.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumných otázek	52
5.1.1 Popis výzkumného šetření	53

5.1.2 Metody získávání a zpracování dat	53
5.2 Charakteristika rozhovoru:	54
5.2.1 Charakteristika výzkumného souboru	55
5.2.2 Otázky výzkumného šetření	56
6 Analýza výsledků výzkumného šetření, kazuistiky žáků.....	57
ZÁVĚR.....	86
ANOTACE	89
ABSTRACT	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENY.....	90
LEGISLATIVA: ZÁKONY, VYHLÁŠKY, PŘEDPISY	92
INTERNETOVÉ ZDROJE:	92
SEZNAM TABULEK	93
SEZNAM PŘÍLOH	94

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma „ Sociální rozvoj uživatelů služeb Domova pro osoby se zdravotním postižením.“

Problematika sociálního rozvoje mne zaujala poté, co jsem se jako studentka Pedagogické fakulty ZČU v Plzni účastnila výuky předmětu výchova ke zdraví a osobnostně sociálního rozvoje. S oblastí osobnostního a sociálního rozvoje se setkáváme převážně na základních a středních školách, ale právě v oblasti mého působení – ve speciálním vzdělávání se tato oblast, dle mého názoru, stává stěžejním výsledkem naší práce.

Od roku 2003 pracuji s mentálně postiženými uživateli služeb Domova pro osoby se zdravotním postižením ve Stodě.

Po celou dobu mého působení zde mám možnost sledovat kroky, které vedou k úspěchům v oblasti začleňování mentálně retardovaných jedinců do společnosti. Je pro mne velmi přínosné sledovat uživatele služeb, kteří si nacházejí svoji vlastní cestu k životní spokojenosti, vytváří si pozitivní mezilidské vztahy, spolupracují a komunikují. Pro volbu tohoto tématu mne také přesvědčil proces transformace v tomto zařízení, který má vést ke zkvalitnění jejich života a umožnit lidem se zdravotním postižením žít v přirozené komunitě s podporou vycházející podle individuální míry a rozsahu jejich potřeb. Nabízím užší pohled na práci s dospělými mentálně retardovanými osobami a mým cílem je podpora jejich sociálních dovedností.

První část mé diplomové práce je zaměřena na teoretická východiska, dále navazuje část výzkumná.

Cílem teoretické části bylo zaměřit se na obecné poznatky vztahující se k mentální retardaci, na systém péče a vzdělávání v Domovech pro osoby se zdravotním postižením s ukázkami práce v podpoře sociálních dovedností uživatelů služeb. Cílem výzkumné části bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit názory a postoje uživatelů služeb k nabídce poskytovaných aktivit a vzdělávání, které mají k dispozici pro rozvoj svého sociálního a osobnostního rozvoje. Dále vyhodnocuji jednotlivé kazuistiky uživatelů služeb a provádím srovnávání výkonů jejich dovedností v individuální vztahové formě po absolvování vzdělávacích činností k získání sociálních dovedností.

V první kapitole se zabývám obecnou problematikou mentální retardace, vymezením tohoto pojmu, klasifikací mentální retardace, charakteristikou jednotlivých stupňů mentální retardace a zvláštnostmi poznávacích procesů u osob s mentálním postižením.

Druhá kapitola je věnována sociálnímu rozvoji člověka s mentální retardací. Do této kapitoly patří sociální učení, socializace jedinců s mentální retardací, sociální motivace a komunikace.

Třetí kapitola zahrnuje výčet poskytovatelů sociálních služeb pro osoby s mentální retardací v Plzeňském kraji. Blíže se věnuji Domovu se zdravotním postižením ve Stodě. To znamená poskytované služby, jejich principy, metody, prostředky, historie zařízení, nabízené volnočasové aktivity. Taktéž se zmiňuji o transformaci DOZP, která právě probíhá.

V poslední, čtvrté kapitole se věnuji problematice vzdělávání dospělých uživatelů služeb Domova pro osoby se zdravotním postižením ve Stodě.

Výzkumná část práce byla zpracována na základě kvantitativního šetření, pro které jsem si zvolila dotazníkovou techniku. U uživatelů služeb se jednalo o rozhovory na toto téma. Dále jsem využila přímého pozorování, kdy jsem se osobně zúčastnila a vedla vzdělávání uživatelů v této oblasti.

Teoretická část

1 Osobnost člověka z pohledu mentální retardace

1.1 Vymezení pojmu mentální retardace

Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí, která postihuje jedince ve všech složkách jeho osobnosti - duševní, tělesné i sociální. Nejvýraznějším rysem je trvale narušená poznávací schopnost. Švarcová (2011, s.29) označuje mentální retardaci jako *"trvalé snížení rozumových schopností, které vzniklo v důsledku organického poškození mozku nebo nedostatečné funkce centrální nervové soustavy."*

Nejvíce uváděná definice mentální retardace je od Dolejšího (1973, s.38) zahrnující všechna hlediska. „ *Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatku genetických vloh, na porušeném stavu anatomickefyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání, na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční a kulturní, na deficitním učení, na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace a stresu, na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.*“

Terminologické vymezení mentální retardace je opožděnost rozumového vývoje. Z latinského mens, 2.p. mentis – rozum, mysl a retardace z latinského retardio – zaostávat, opoždovat. Každá osobnost člověka s mentální retardací je jiná, s charakteristickými osobnostními rysy. V dnešní době se již nehovoří o „mentálně retardovaných,“ nýbrž o lidech s mentální retardací. Výskyt osob s mentální retardací v populaci je podle Světové zdravotnické organizace 3,15%. Toto označení je u člověka možno uvést, jestliže jsou splněny dva požadavky - snížený výkon rozumových schopností a nedostatečná adaptivita v přirozeném sociálním prostředí.

Celkové poškození neuropsychického vývoje osob s mentálním postižením s sebou přináší řadu zvláštností v jednotlivých stránkách jejich osobnosti. Poškození se dotýká procesů poznávacích, zasahuje sféru emocionální a volní, ovlivňuje adaptabilitu i chování jedince, projevuje se i ve zvláštnostech motoriky (srov.Svoboda, Krejčířová, Vágnerová 2001), (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007).

Myšlení

„Myšlení dětí s mentální retardací se utváří v podmínkách neplnohodnotného smyslového poznání, nedostatečného rozvoje řeči a omezené praktické činnosti.“ (Bartoňová,Bazalová,Pipeková, 2004,s.24). V důsledku poruch ve vnímání si děti vytvářejí omezenou zásobu představ, neumí používat obecné pojmy, použít již osvojené rozumové operace v reálné situaci, zjišťovat rozdíly či určit shodné znaky předmětů. Myšlení se omezuje na konkrétní situační souvislosti mezi předměty a jevy (Švarcová, 2011).

Pro myšlení dětí s mentální retardací jsou charakteristické: omezená schopnost abstrakce a zobecňování, konkrétnost, nekritičnost, nedůslednost, nesoustavnost a slabá řídicí úloha myšlení (Švarcová, 2011).

Paměť

K charakteristikám paměti těchto jedinců patří zapamatovat si učivo mechanicky bez cíle učivu porozumět. Vybavování probíhá nepřesně. Osoby si lépe zapamatují vnější znaky předmětů, nedokážou přemýšlet v logických souvislostech. Valenta (2003) k zvláštnostem paměti jedinců s mentální retardací řadí také nekvalitní třídění pamětních stop.

Pozornost

Podle Valenty a Müllera (2003) je typické pro soby s mentální retardací snadná unavitelnost a nízký rozsah sledovaného pole. Je třeba zohlednit denní rytmus osob a zařadit relaxaci. Při delším výkonu a záměrné pozornosti narůstají chybné výsledky práce, které doprovází únava. Ve výchovně vzdělávacím procesu je důležitá variabilita didaktických metod, strukturace výkladu učební látky na kratší časové úseky, potřebná relaxace a pozornost je třeba udržovat vyloučením rušivých vlivů, spojováním učební látky s praktickou činností a kladnou emoční odezvou.

Emotivita

Ve většině případů jsou osoby s mentální retardací emočně nevyspělé a projevují se jako jedinci nižší věkové úrovně, obtížně se u nich vytvářejí i morální city. Podle Dolejšího (1978) je vedle značné úzkostlivosti jejich chování řízeno dvěma zvláště výraznými tendencemi: vyhýbání se všemu neznámému, novému a závislostí na bezprostřední odměně, pochvale a povzbuzení.

City dítěte s mentální retardací jsou nedostatečně difenciovány, rozsah prožitků je minimální a chybí citové odstíny prožívání. City jsou neadekvátní svojí dynamikou a intenzitou k podnětům, obtížně se utvářejí tzv. vyšší city, egocentrické emoce podstatně ovlivňují tvorbu hodnot a postojů. Dítě snadněji podléhá afektu. (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2004). U dětí s mentální retardací žijících v ústavní výchově se často vyskytuje i emoční deprivace.

Sexuální potřeby jsou u osob s mentální retardací stejně důležitou částí života jako u intaktní populace. Lehce mentálně retardované osoby mohou vést podobný sexuální život jako jejich vrstevníci ze zdravé populace, u osob s těžkou a hlubokou mentální retardací se často jedná pouze o sebeuspokojování, kde je potřeba zajistit soukromí a bezpečnost. Je důležitá sexuální výchova, která by měla probíhat v zařízeních, školách i rodinách, kde tyto osoby žijí. Vzhledem ke snížené schopnosti úsudku o svém chování se mohou objevovat nepatřičné sexuální projevy. Je to například obnažování či masturbace na veřejném místě.

Volní vlastnosti

Děti s mentální retardací prokazují nedostatek iniciativy a jsou neschopny řídit své jednání a překonávat překážky. Nezralost jejich osobnosti sebou přináší na jedné straně sugestibilitu (nekritické přijímání rad a pokynů od okolních lidí, neschopnost ověřit si je a srovnat s vlastními zájmy a zkušenostmi), ale na druhé straně se projevuje neobyčejnou tvrdohlavostí, kdy děti vzdorují rozumným důvodům a mají snahu udělat něco jiného, než je po nich žádáno (Valenta, 2003).

K dalším charakteristikám volních projevů mentálně retardovaných patří impulsivnost, agresivita, citová a volní labilita a pasivita.

Švarcová (2011) udává za hlavní příčiny jejich bezprostředních primitivních reakcí na vnější podněty nezralost osobnosti, nevyvinutost sebeovládání a nedostatek rozumového přepřacování vnějších dojmů.

1.2 Příčiny mentální retardace

Jednoznačné určení příčiny vzniku mentální retardace nelze zcela určitě doložit. Způsobit ji mohou příčiny **endogenní** (vnitřní) a příčiny **exogenní** (vnější). Touto problematikou se zabýval Zvolský (1996), který uvádí jako nejčastější příčiny dědičnost, sociální faktory, environmentální faktory, specifické genetické příčiny a nespecificky podmíněné poruchy.

Dle Švarcové (2011) jsou to následky infekcí a intoxikací, následky úrazů nebo fyzikálních vlivů, poruchy výměny látek, růstu, výživy, makroskopické léze mozku, nemoci a stavy způsobené jinými a nespecifickými prenatalními vlivy, anomálie chromozomů, nezralost, vážné dušení poruchy psychosociální deprivace a jiné nespecifické etiologie.

1.3 Kategorie mentální retardace

Při klasifikaci mentální retardace je užíváno mnoho nejrůznějších hledisek.

1.3.1 Klasifikace mentální retardace podle časového hlediska

Vrozenou mentální retardaci (dříve oligofrenii), která je spojena s poškozením, odchýlným vývojem nebo odchýlnou strukturou nervového systému v období prenatalním, perinatálním a postnatálním přibližně do dvou let života dítěte.

Získanou mentální retardaci – demenci, která je procesem zastavení, rozpadu normálního vývoje, které je zapříčiněno poruchou, nemocí nebo úrazem mozku po druhém roce života dítěte.

Stařeckou demenci, jedná se o patologickou poruchu, která postihuje stárnoucího člověka, ale není zákonitým a nevyhnutelným jevem.

Sociálně podmíněnou mentální retardaci - pseudooligofrenii (zdánlivou mentální retardaci), vzniklou v důsledku negativních a nepříznivých podmínek, ve kterých dítě vyrůstá. V podnětném prostředí a včasné intervenci lze tento stav vrátit k normě (Pipeková, 1998).

1.3.2 Klasifikace mentální retardace vyjádřená inteligenčním

Dalším často užívaným klasifikačním hlediskem je hloubka postižení, vyjádřená jednotlivými stupni mentální retardace v závislosti na míře intelektu. Od roku 1992 vstoupila v platnost 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí zpracovaná Světovou zdravotnickou organizací v Ženevě, podle které se mentální retardace dělí do šesti základních kategorií (Švarcová, 2011) :

1. Lehká mentální retardace (IQ 50 – 69)
2. Středně těžká mentální retardace (IQ 35 - 49)
3. Těžká mentální retardace (IQ 20 – 34)
4. Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20)
5. Jiná mentální retardace
6. Nespecifikovaná mentální retardace

Zařazení do jednotlivých kategorií se děje na základě dosažených výsledků ve standardizovaných IQ testech. Procházková (1998,s.125) konstatuje: *„Žádný klasifikační systém však nemůže být zcela přesný, neboť operuje vesměs jen s jedním kritériem, vytvořené kategorie nejsou přesně ohraničeny, u jedince přirozeně dochází k vývoji pozitivním i negativním směrem“.*

1.3.3 Klasifikace mentální retardace podle druhu chování

Typ eretický (hyperaktivní, neklidný) - charakteristický především dráždivostí a neklidem. Rychle se střídá vzruch a útlum, to platí i pro citovou oblast, tyto děti se špatně soustředí a mají slabou vůli. Jsou obtížně ovladatelní s výchovnými problémy.

Typ torpidní (hypoaktivní, apatický, netečný) - všechny duševní procesy těchto jedinců probíhají velmi zpomaleně. Typická je pro ně nečinnost a nepohyblivost, nic je nezajímá ani neupoutá, nedovedou se soustředit.

Typ nevyhraněný - střídání vzruchu a útlumu je u těchto jedinců relativně v rovnováze (Pipeková, 1998).

1.3.4 Klasifikace mentální retardace podle formy postižení.

Lechta (1995) udává výskyt velkého množství různých forem mentální retardace, z nichž nejznámější jsou :

Downův syndrom, jeho příčinou je odchylka ve skladbě chromozomů (trisomie 21.chromozonu). Tyto děti, mají typický vzhled: menší obvod hlavy, zadní část plošší, ve vnitřním koutku oka kolmá kožní řasa, úzké oční štěrbinu, široká plochá tvář, zploštěný kořen nosu, chybné postavení zubů, velký jazyk. Psychomotorický vývoj je zpomalený, intelekt se pohybuje mezi lehkou až střední mentální retardací (Lechta, 1995). Velmi důležitá je u těchto dětí raná intervence, včetně rozvíjení řeči.

Kretenismus vzniká v důsledku nedostatečné činnosti štítné žlázy, kterou vyvolává nedostatek jódu před narozením nebo těsně po něm. Projevuje se: poruchou růstu, deformací kostry, hrubým hlasem, poruchou sluchu, snížením rozumových schopností a dalšími odchylkami.

Ullrich-Turnerův syndrom (u dívek) a **Klinefelterův syndrom** (u chlapců), které se projevují zejména endokrinními symptomy a nedostatečnou diferenciací pohlavních žláz

1.3.5 Symptomatologická klasifikace

Symptomatologická klasifikace se pokouší oddělit symptomy od jejich příčin a zabývá se příznaky ve vzhledu, rysech osobnosti, tělesném, motorickém a psychickém vybavení osob s mentálním postižením.

1.4 Charakteristika jednotlivých kategorií mentální retardace

Každý člověk s mentálním postižením je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy, přesto se u většiny z nich projevují určité charakteristické znaky, které závisí na hloubce a rozsahu mentální retardace (Švarcová, 2011).

Lehká mentální retardace

U dětí s lehkou mentální retardací můžeme do tří let věku pozorovat jen lehké opoždění nebo zpomalení psychomotorického vývoje. Teprve mezi 3. až 6. rokem se začíná více projevovat opožděný vývoj řeči i ostatních psychických funkcí. Ve hře se projevuje nedostatečná zvědavost, hry jsou jednoduché a stereotypní. Tyto děti většinou dosáhnou úplné nezávislosti v osobní péči – jídlo, hygienické návyky, oblékání a v praktických domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší. V oblasti emocionální je patrná afektivní labilita, impulsivnost, úzkostnost. Většina z nich dosáhne schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě (Švarcová, 2011).

Hlavní potíže se u dětí s lehkou mentální retardací projevují při teoretické práci ve škole – omezena je schopnost logického myšlení, paměť je slabší, vážne analýza a syntéza, jemná a hrubá motorika je lehce opožděna, porušena je i pohybová koordinace (Procházková, 1998). Mnohé děti mají specifické problémy se čtením a psaním. V dospělém věku lze většinu jedinců na horní hranici lehké mentální retardace úspěšně zaměstnat prací, která vyžaduje především praktické znalosti.

V individuální míře se mohou u těchto dětí vyskytnout projevit i přidružené chorobné stavy, jako je epilepsie, autismus a jiné vývojové poruchy, tělesné postižení nebo poruchy chování (Švarcová, 2011).

Středně těžká mentální retardace

Tento stupeň se projevuje nápadným opožděním rozvoje myšlení a řeči, které přetrvává až do dospělosti. Taktéž je opožděna a omezena schopnost sebeobsluhy a zručnosti. Po stránce emocionální jsou nevyrovnaní a labilní, charakteristický je infantilismus, dráždivost, výbušnost a negativismus (Pipeková, 2004).

Pokroky ve školní práci jsou limitované. Pro takto postižené jsou typické: slabá schopnost kombinace a usuzování, zpomalený vývoj jemné a hrubé motoriky, nekoordinované pohyby a celková neobratnost (Procházková, 1998). Některé děti se středně těžkou mentální retardací si při kvalifikovaném pedagogickém vedení osvojí základy trivie čtení, psaní a počítání (Švarcová, 2011). Vyžadují chráněné prostředí (hlavně chráněné bydlení a zaměstnání) po celý život.

Omezení psychických procesů je u značné míry jedinců provázeno dětským autismem nebo jinými pervazivními vývojovými poruchami. Často se vyskytují tělesná postižení a neurologická onemocnění (Švarcová, 2011).

Těžká mentální retardace

Je výrazně opožděn psychomotorický vývoj, což je patrné již v předškolním věku. Koordinované pohyby si dítě osvojuje velmi pomalu, chodit se naučí pozdě, v některých případech vůbec ne. Dorozumívá se jednoduchými slovy, nemusí se však řeč vytvořit vůbec. Osoby s těžkou mentální retardací nejsou schopny své sebeobsluhy. Typické je pro ně výrazné narušení afektivní sféry, impulzivita, nestálost nálad, často se vyskytují poruchy chování v podobě stereotypních pohybů.

Hluboká mentální retardace

Osoby trpící hlubokou mentální retardací se nenaučí chodit, bývají inkontinentní a nerozvinou se u nich žádné dovednosti a návyky. Komunikují nonverbálně. Je potřeba celodenní péče. Jejich pohyby jsou hrubé a nekoordinované, někdy se projevují ve stereotypních automatismech - kývavé pohyby hlavy, trupu i celého těla. Vyskytuje se totální ztráta afektivní sféry. (Pipeková, 2004). Běžné jsou i těžké neurologické poruchy, epilepsie, poškození zraku a sluchu (Procházková, 1998).

Jiná mentální retardace

Tato kategorie se používá tehdy, jestliže je stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod neshodné nebo nemožné pro přidružené senzorní nebo somatické postižení, poruchy chování a autismus.

Nespecifikovaná mentální retardace

Označení se užívá tehdy, jestliže je mentální retardace prokázána, ale pro nedostatek znaků nelze jedince přesně zařadit do některé z výše uvedených kategorií.

1.5 Psychologické zvláštnosti a společné znaky mentálně retardovaných

Častokrát jsou tito lidé považováni za jakési přerostlé děti a s touto představou k nim někteří nepostižení i přistupují (Vágnerová,2004). Mentálně handicapovaný dospělý je ale skutečně dospělý. Jakkoliv může být jeho chování dětské a fyzickému věku neadekvátní, přece jenom i takový člověk má za sebou životní zkušenost stejně starého nepostiženého jedince a jeho pohled na svět nelze s pohledem dítěte rozhodně srovnávat. Přestože o tom řada lidí pochybuje, i jedinci s mentálním handicapem jsou osobnostmi, které mají kromě jiného své sexuální, duchovní a kulturní potřeby, jež jim nikdo nemá právo upírat – naopak jim musíme pomáhat v hledání vhodných a přiměřených cest k jejich uspokojování (Markwick, Parrish,2003).

V závislosti na hloubce postižení, ale i na kvalitě výchovné vzdělávací péče a také na složitosti životního stylu a míře vstřícnosti okolní společenské komunity potřebuje člověk s mentálním handicapem určitou míru pomoci, podpory, příp. i péče pramenící z porozumění jeho potřebám. Vzhledem k omezené schopnosti komunikace u těchto osob je právě porozumění jejich potřebám a přáním někdy velice složité a existuje vysoké riziko manipulace ze strany nepostižených lidí, kteří tak jednají třeba i nezáměrně v dobrém úmyslu. Mentálně postižení jedinci bývají totiž zpravidla vysoce sugestibilní, a protože nejsou zcela schopni domýšlet a včas přiměřeně hodnotit následky svého jednání, stávají se také snadno zneužitelnými (Vágnerová,2004).

Dalšími projevy jsou zvýšená emocionalita, spontánnost a otevřenost.

„Přes všechna omezení a různé zvláštnosti jsou lidé s mentálním postižením především lidmi, kteří mají prakticky stejné potřeby jako všichni ostatní a také právo na jejich adekvátní saturaci. Mnozí z nich mohou žít relativně samostatným a nezávislým způsobem života, mohou pracovat, navazovat partnerské vztahy, cestovat, sportovat a věnovat se dalším zájmovým činnostem. Najdeme mezi nimi také hudební, výtvarné a sportovní talenty, jejichž výkon je někdy až překvapivě srovnatelný s výkonem nadaných nepostižených jedinců.“(Slowík,2007,s.118)

Mezi základní projevy lidí s mentálním postižením patří dle Mátlové (2010)

- snížení rozumových schopností a potíže v komunikaci
- potíže v učení
- menší míra pozornosti a cílevědomosti
- horší orientace v prostoru, čase a vztazích
- nedostatečné sociální dovednosti
- odlišná míra a délka adaptability
- nepřiměřené sebehodnocení, podceňování i přeceňování svých schopností
- nízké sebevědomí
- potíže s přidruženým postižením

EU schválila a prosazuje „občanskou“ koncepci zdravotního postižení. Touto koncepcí se rozumí, že osoby se zdravotním postižením musí mít stejná práva individuální volby a kontroly svého každodenního života jako osoby bez zdravotního postižení. Znamená to, že se postupy v oblasti politik musejí připravovat takovým způsobem, aby potřeby osob se zdravotním postižením a služby poskytované těmto osobám byly v procesu poskytování péče a služeb tím nejdůležitějším.

V usnesení OSN nazvaném „Standardizovaná pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením“ z roku 1993 je vyjádřeno stanovisko, že schopnost jednotlivce fungovat ve společnosti a být zaměstnán závisí stejnou měrou na otevřenosti společnosti a její schopnosti přijmout lidi s jejich odlišnostmi i na specifických funkčních omezeních jednotlivce, která ho identifikují jako osobu „zdravotně postiženou“ (Vysokajová, 2000).

2 Domov pro osoby se zdravotním postižením

V první polovině 19.století dochází ve světě ke změně pohledu na péči o mentálně retardované a vznikají první ústavy. V Čechách je to zařízení Ernestia v Praze, které založil v roce 1871 MUDr. K.S.Amerling. Od té doby je u nás zřízeno velké množství ústavů, kde byli uživatelé služeb (dříve klienti, svěřenci, chovanci) umisťováni podle svého pohlaví. Předpokládalo se, že inteligenční koeficient není možno zvýšit, a proto se péče orientovala převážně na zdravotní a sociální. Výchovná péče u schopnějších klientů se orientovala pouze na pracovní činnosti. Jen velmi malá část mentálně retardovaných dětí vyrůstala ve svých rodinách, do zařízení byly umisťovány děti i s lehkou mentální retardací. V ústavech s velkou kapacitou lůžek bylo omezováno soukromí osob a potlačována jejich osobnost. Situace se změnila po roce 1989. Dle Švarcové (2000,s.138): *„Světové trendy o péči lidí s mentálním postižením přinášejí odklon od institucionální péče poskytované ve velkých zařízeních a směřují k humánnějším formám péče zajišťované v zařízeních rodinného typu, v chráněných bytech pro několik uživatelů nebo za pomoci osobních asistentů v integrovaném bydlení v běžné městské zástavbě.“* V dnešní době se hovoří o integraci, kdy se již osoby s mentální retardací neoddělují od společnosti takto nepostižených. Tito lidé se začleňují do běžné společnosti a do institucí, do kterých neměli v minulosti přístup. Více přibývá rodičů, kteří pečují o své děti doma a neumisťují je do pobytových zařízení. Při normalizaci se konstatováno, že lidé s postižením mají žít, jestliže je to možné, normálním životem jako ostatní spoluobčané. Humanizace má za cíl, aby společnost viděla v postižených spoluobčanech rovnocenné členy a respektovala je.

Nový zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb. stanovil přejmenování stávajících ústavů sociálních služeb na domovy pro osoby se zdravotním postižením. Kvalita poskytované péče se neustále zvyšuje, zavádí se standardy kvality sociálních služeb, podle kterých musí jednotlivá zařízení pracovat. „Chovanci“ či „svěřenci“, jak byli dříve obyvatelé těchto zařízení nazýváni, se nyní titulují klienti či uživatelé služeb. Samozřejmostí je také vykání, jestliže není uživatel služeb domluven s personálem jinak a vše je doloženo v osobní složce jmenovaného.

Pro jedince s lehčím stupněm mentální retardace je vhodné chráněné či podporované bydlení a podporované (případně chráněné) zaměstnání. K tomuto směřuje snaha všech domovů pro osoby se zdravotním postižením. V individuálních plánech podpory jednotlivých uživatelů služeb jsou jasně vytýčeny cíle a jednotlivé kroky k jejich naplnění.

Individuální podpora

Reaguje na potřeby a přání lidí s mentálním postižením:

- pokud chtějí nebo potřebují změnit něco ve svém životě,
- něco nového se naučit,
- být samostatnější,
- být méně závislí na péči jiných lidí.

Pomoc se skládá z konzultace, práce podle individuálního plánu, práce s rodinou či asistence. Klíčový pracovník pomáhá uživateli při stanovení a dosahování cílů - například naučit se trávit volný čas podle svých představ a možností, naučit se orientovat v čase, naučit se cestovat do práce bez doprovodu, naučit se hospodařit s vlastními penězi. Klíčový pracovník pomáhá uživateli sestavit individuální plán, podle kterého bude postupovat ke svému cíli. Pomáhá uživateli získat a procvičit potřebné dovednosti např. vaření, telefonování.

2.1 Domovy pro osoby se zdravotním postižením a mentální retardací v Plzeňském kraji

Domov pro osoby se zdravotním postižením Bystřice nad Úhlavou, příspěvková organizace; Domov pro osoby se zdravotním postižením Milíře, příspěvková organizace; Domov sociálních služeb Liblín; Ústav sociální péče pro tělesně postiženou mládež Zbůch; Domov pro osoby se zdravotním postižením „ Nováček “ Plzeň; Domov pro osoby se zdravotním postižením Stod.

2.1.1 Poskytované služby

Služby poskytované v Domovech pro osoby se zdravotním postižením jsou stanoveny především v § 48, § 36 a § 37 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění a dále ve vyhlášce č. 505/2006 Sb.

- Poskytnutí ubytování
- Poskytnutí stravy
- Pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- Pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- Sociálně terapeutické činnosti
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- Základní sociální poradenství
- Zajištění zdravotní péče

2.2 Standardy kvality sociálních služeb

Standardy kvality sociálních služeb doporučené MPSV od roku 2002 se staly právním předpisem závazným od 1.1.2007. Znění kritérií Standardů je obsahem přílohy č.2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

1. Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb
2. Ochrana práv osob
3. Jednání se zájemcem o sociální službu
4. Smlouva o poskytování sociální služby
5. Individuální plánování sociální služby
6. Dokumentace o poskytování sociální služby
7. Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby
8. Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje
9. Personální a organizační zajištění služby
10. Profesní rozvoj zaměstnanců
11. Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
12. Informovanost o poskytované sociální službě
13. Prostředí a podmínky
14. Nouzové a havarijní situace
15. Zvyšování kvality sociální služby

Význam standardů kvality v praxi

Všeobecným cílem projektu zavádění Standardů kvality sociálních služeb je vytvořit jednotný systém v jejich zavádění a dále pak vytvořit obecnou metodiku pro vznik druhových standardů kvality a podpořit rozvoj a revizi již existujících standardů kvality a vzdělávacích programů (Johnová, Čermáková, 2002).

Sociálních služby mají mít určitou úroveň kvality, která je zaručena všem uživatelům služeb. Aby se dala kvalita poskytovaných služeb hodnotit, byly vytvořeny standardy kvality. Standardy kvality představují základní úroveň, která se bude od všech služeb očekávat. Jde zejména o to, aby sociální služby byly pro lidi přínosné, aby zachovávaly důstojnost a práva uživatelů sociálních služeb, a aby lépe reagovaly na individuální potřeby uživatelů služeb.

Jednou z možností, jak stanovit měření kvality sociálních služeb, jsou následující kritéria (Matoušek, 2005):

- Orientace na klienta (individuální potřeby, začlenění, volba, jeho podíl v celém procesu).
- Důraz na zachování jeho důstojnosti, ochrana jeho práv
- Existence odpovídajících řídicích procesů včetně zajišťování kvality služeb
- Zajištění a rozvoj kvalitního personálu a odpovídajících pracovních podmínek.

2.3 Domov pro osoby se zdravotním postižením Stod, příspěvková organizace

2.3.1 Historie zařízení

Informace z uskutečněného rozhovoru s bývalou ředitelkou ÚSP paní Boženou Pivničkovou.

V roce 1963 vznikl Ústav sociální péče pro postiženou mládež ve věku 12 až 26 let, která byla zbavena právní způsobilosti. V areálu se nacházely dvě budovy. V jedné byly ubytovány řádové sestry, které zde sloužily až do roku 1969, kdy musely odejít na Slovensko. V roce 1968 se postavila hlavní budova se třemi patry. V dalších letech byl ÚSP dán pod Okresní ústav sociálních služeb, areál se rozrostl o další dvě budovy. Nejvyšší počet klientů byl 245.

Na pokojích žilo šest až sedm chlapců či mužů. Zařízení se bralo jako zdravotnické a tomu odpovídaly i předpisy. Do ústavu jezdil praktický lékař, kožní lékař, neurolog a byla tu i vlastní zubní ordinace.

Klienti chodili ve stejném oblečení, pouze vycházkové se trochu odlišovalo. Strava byla na výborné úrovni. Zelenina a ovoce, dříve nedostatkové zboží, se tu podávalo pravidelně po celý rok. Návštěvy byly dle pokynů ministerstva povoleny jen 1x za měsíc. Na prázdniny si však rodiny mohli vzít své syny či bratry i na delší čas. Pracovalo zde několik „politicky nevhodných“ učitelů, kteří nemohli učit na základní škole. Na každém oddělení byla staniční sestra s personálem - sanitárkami, každý chodil v bílém pracovním oblečení. Pouze na dvou odděleních pracovaly vychovatelky, jeden z učitelů učil více schopné klienty počítat a psát.

Ergoterapeutické dílny v té době neexistovaly. Ale dbalo se o to, aby každý (vyjma těch nejvíce postižených) byl zapojen do nějaké práce. Na zahradě se pěstovaly léčivé byliny, zelenina pro kuchyni a ze zbytků se vykrmovala prasata. Méně postižení klienti jezdili na brigády do JZD. Někdo pomáhal v kuchyni, prádelně, na odděleních – podle své schopnosti. Až v roce 1990 byly přijaty vychovatelky, které měly na starosti pracovní rehabilitaci.

Co se týče kultury, tak se jednalo spíše o hromadné akce, např. lední revue, hokej, bazén v Domažlicích. S jinými zařízeními se organizovala divadelní představení, sportovní hry, diskotéky, výměna rekreačních zařízení. Vždy záleželo na vedení a celkovém klimatu zařízení. Po roce 1989 se změnil celkový pohled na práci s mentálně retardovanými lidmi, používají se jiné metody a formy výchovy či vzdělávání.

2.3.2 Poslání, cíle a cílová skupina

Registrované služby

Domov pro osoby se zdravotním postižením, identifikátor služby 9040579

Chráněné bydlení, identifikátor služby 6995337

Sociálně – aktivizační činnosti pro zdravotně postižené a seniory, identifikátor služby 7111206

Odborné sociální poradenství, identifikátor služby 5747982

Poslání organizace

Chceš život podle svých představ? Naučíme Tě zařídit si ho tak!

Cíle organizace

K naplňování svého poslání rozvíjí tyto základní strategické cíle:

1. Být součástí fungující sociální sítě organizací poskytujících služby lidem s mentálním postižením.
2. Pokrýt kapacitou i nabídkou služeb poptávku v daném regionu.
3. Vytvořit a trvale udržet kvalitní a profesionální prostředí s angažovaným týmem pracovníků.
4. Vytvořit uživatelům bezkonfliktní a podnětné prostředí rodinného charakteru k naplnění důstojného života.
5. Účinně pomoci uživatelům při naplňování jejich práv a zapojení do života společnosti mimo organizaci.
6. Zajistit uživatelům všestranný a obsahově vyvážený program vycházející z individuálních plánů.
7. Rozvinout a případně fixovat individuální schopnosti, vědomosti a dovednosti uživatelů.
8. Poskytnout sociální poradenství uživatelům a zájemcům o služby a jejich zástupcům v oblastech souvisejících s činností organizace.
9. Zajistit uživatelům v pobytových službách kvalifikovanou ošetrovatelskou péči a přiměřenou rehabilitaci.
10. Podpořit samostatnost a vlastní aktivitu uživatelů v jejich volném čase.

2.3.3 Principy a metody poskytování služeb

1. Podpora a nezbytná míra péče
2. Zapojování uživatele do spolurozhodování
3. Maximální naplňování práv uživatele
4. Rovné podmínky pro všechny uživatele
5. Individualizovaná podpora uživatele
6. Zamezení sociálnímu vyloučení uživatele
7. Vnímání osoby uživatele ve všech souvislostech
8. Řešení problému na základní úrovni

9. Týmová spolupráce
10. Odpovědnost poskytovatele
11. Bezpečnost a odbornost poskytovaných služeb
12. Transparentnost při poskytování služeb

Metody poskytování služeb

Organizace využívá k dosahování stanovených cílů tyto způsoby práce:

- organizace činností v malých skupinách;
- uplatnění multidisciplinární týmové práce uvnitř organizace;
- využívání externích spolupracovníků (odborná veřejnost, spolupracující organizace);
- zapojování dobrovolníků a studentů-praktikantů.

2.3.4 Prostředky poskytování služeb

Organizace využívá při poskytování sociálních služeb tyto prostředky (nástroje):

- aktivity s cílenou výukou (příprava na školní vyučování, udržování školních vědomostí, získávání nových poznatků nad rámec školní výuky);
- pracovní terapie v rámci poskytovatele (pracovně terapeutické dílny – keramika, tkání, ruční práce, svíčkárna, čajovna a kavárna);
- pracovní činnosti mimo zařízení poskytovatele;
- zájmové kroužky (hudební, sportovní);
- výtvarné práce (kreslení, výrobky z papíru, drobných materiálů, atd.) ;
- používání běžného technického vybavení (audiovizuální technika, mikrovlnná trouba, žehlička, varná konvice, pračka atd.);
- péče o zahradu a okolní prostředí (pěstování zeleniny, sečení a úklid trávy, zalévání, sklizení ovoce, udržování pořádku apod.);
- péče o domácnost (udržování pořádku, domácí práce, stolování, malování, výzdoba);
- účast na akcích pro osoby s postižením, případně jejich pořádání (diskotéky, sportovní soutěže, přehlídky zájmové činnosti);
- organizace kulturních vystoupení uživatelů;
- organizace sportovních činností (fotbalová utkání, turistické vycházky);
- pořádání výletů (poznávací, do kin, do divadel atd.);

- pořádání pobytů;
- využívání vlastního rekreačního objektu v Březí;
- pořádání rodinných oslav (oslavy jmenin a narozenin apod.);
- využívání běžně dostupných služeb (obchody, kina, divadla, bazén, sportovní akce, restaurace, knihovna, výstavy, kosmetické služby apod.);
- prostředky pro relaxaci a oddech (poslech hudby, sledování televizních vysílání a filmů, muzikoterapie).

Cílová skupina uživatelů

Lidé starší 15-cti let s různě vysokou potřebou podpory v oblasti organizace života, sebeobslužných úkonů a zdravotní péče. Podporu poskytuje v rozsahu od minimální asistence v organizačních záležitostech až po intenzivní, 24-ti hodinovou podporu s převahou zdravotní péče.

Kapacita zařízení

Celková kapacita zařízení je 190 míst v pěti budovách a osmi pobytových odděleních.

Místo a doba poskytování služeb

1. Sociální služby jsou poskytovány na adresách:
 - 28. října 377, Stod – služba Domov
 - Pod Makovým vrchem 472, Holýšov – služba Chráněné bydlení
 - Baarova 857 a 858, Stod – služba Chráněné bydlení
 - Dělnická 737, Stod – služba Šikovná myš a odborné sociální poradenství
2. Doba poskytování sociálních služeb dle druhu pobytu:
 - Týdenní pobyt
 - Celoroční pobyt
 - Chráněné bydlení - celoročně nepřetržitě 24 hodin denně.
 - Šikovná myš
 - Odborné sociální poradenství

Odmítnutí poskytování služeb

1. Organizace nemůže sjednat poskytování sociálních služeb s osobami, které nesplňují podmínky pro cílovou skupinu uživatelů.
2. V souladu s § 91 ods. 3 zákona c. 108/2006 Sb. o sociálních službách může zařízení odmítnout poskytnutí sociálních služeb osobám, když :
 - a. žádají o sociální službu, kterou zařízení neposkytuje;
 - b. nemá zařízení dostatečnou volnou kapacitu k poskytnutí sociální služby;
 - c. zdravotní stav žadatele vylučuje poskytnutí pobytové služby.
3. Poskytnutí pobytové sociální služby dle písmene c) se vylučuje, jestliže:
 - a. zdravotní stav osoby vyžaduje poskytnutí ústavní péče ve zdravotnickém zařízení;
 - b. osoba není schopna pobytu v zařízení sociálních služeb z důvodu akutní infekční nemoci;
 - c. chování osoby by z důvodu duševní poruchy závažným způsobem narušovalo kolektivní soužití.
4. Zájemcům o sociální službu, kteří vyhoví výše uvedeným podmínkám, jsou tyto služby poskytovány na základě uzavřené smlouvy o poskytování sociálních služeb od okamžiku její účinnosti.
5. V případě, že organizace odmítne uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb z výše uvedených důvodů, vydá o tomto žadateli na jeho žádost písemné potvrzení s uvedením konkrétního důvodu.
6. V případě, že není se zájemcem uzavřena smlouva o poskytování sociálních služeb z důvodu, že zařízení nemá v daný okamžik volnou kapacitu, vede sociální pracovník organizace evidenci takových žadatelů a v případě uvolnění místa je neprodleně informuje. (<http://www.dozpstod.cz/>)

Pracovní uplatnění

Pro dospělého mentálně postiženého je velmi důležitá jakákoliv pracovní činnost. Podmínkou je, že pro mentálně handicapovaného jedince musí být tato činnost zvládnutelná. Pracovní činnost přináší těmto jedincům jistou míru soběstačnosti, sebevědomí, sebeúcty, pomáhá jim zachovávat jejich těžce nabyté dovednosti, vědomosti i návyky, které bez dalšího rozvíjení či vedení rychle ztrácí, napomáhá také přirozené integraci do běžné společnosti a v neposlední řadě dává práci životu každého člověka smysl.

„Získané naše i zahraniční zkušenosti ukazují, že lidé s mentálním postižením mohou být nejen úspěšně zapojeni do nejrůznějších forem pracovních činností, ale mohou vykonávat i poměrně náročné pracovní operace, které kromě teoretických i praktických znalostí a značné zručnosti vyžadují i velkou míru tvořivosti a estetického cítění“ ((Švarcová, 1996, str. 87) Zaměstnávání lidí s mentální retardací lze z psychologického hlediska chápat jako okolnost, která vede k rozvoji sociálních dovedností, rozvoji osobnosti, kvalitní využití volného času, zapojení do kolektivu lidí bez postižení, podpoře rozvoje sebevědomí, které pramení z pocitu užitečnosti pro ostatní lidi, sebedůvěry a samostatnosti.

Typy pracovišť: denní centra a stacionáře, chráněné dílny, přechodné programy, podporované zaměstnání, běžné zaměstnání

V DOZP Stod pracují uživatelé na těchto pozicích a pracovních místech: pomocník v kuchyni, pomocník v prádelně, uklízečka, pracovník na zahradě, šička, asistent prodeje v cukrárně, asistent pekaře v pekárně a pracovník úklidových prací v Chlumčanech.

Uživatelé služeb byli proškoleni na jednotlivé pracovní pozice. Navštívili formou exkurze podobná zařízení a provozy. Jejich zaměstnavateli jsou DOZP a agentura-občanské sdružení FÉNIX (IČ 26679922), které zaměstnává zdravotně postižené. Všichni mají uzavřenu klasickou pracovní smlouvu se všemi výhodami či povinnostmi pracujících. Pracovní úvazek je zkrácen většinou na 4 – 6 hodin a po schválení praktického lékaře, který zhodnotí zdravotní stav žadatele o práci, může jmenovaný nastoupit

Volnočasové aktivity

Hofbauer (2004) hovoří o aktivitách ve volném čase jako o činnostech, kterých se člověk účastní dobrovolně a přináší mu příjemné zážitky a uspokojení.

Mezi hlavní funkce volného času podle něho patří:

- odpočinek (tato funkce je důležitá zejména pro regeneraci pracovní síly);
- zábava (napomáhá regeneraci duševních sil);
- rozvoj osobnosti (dochází ke spoluúčasti na vytváření kultury).

Volnočasové aktivity uživatelů služeb DOZP: sportovní kroužek, kroužek lukostřelby, kroužek náboženství, rybářský kroužek, včelařský kroužek, čajovna, hudební skupina při DOZP, kroužek ručních prací, výuka počítačů, pobyt v rekreačním zařízení na Březí. Lektory jednotlivých kroužků jsou zaměstnanci zařízení, kteří k uvedené oblasti aktivit mají úzký vztah a zabývají se jí delší dobu.

Uživatelé služeb dále využívají nabídky aktivit Domu dětí a mládeže – v současné době se jedná o kroužek florbalu a HIP HOPU. Zde jsou lektory pedagogičtí pracovníci DDM.

Pravidelné kulturní a sportovní akce, kterých se uživatelé služeb účastní:

6.den – multižánrový festival, aktivitní tábor (táborečtí, sjíždění řeky Otavy), párová terapie, jarní a podzimní setkávání zařízení Plzeňského kraje v KD Stod, „Chceme žít s vámi“ – účast na hudební akci TV NOVA, sportovní olympiáda v Tloskově, hudební festival ve Strakonících, besedy, pěvecká soutěž DOREMI, divadelní představení dramatických kroužků ZUŠ a ZŠ Stod, návštěvy kulturních akcí v jiných spřátelených zařízeních .

Každé oddělení si dále zajišťuje kulturní akce a výlety dle individuálních přání a zdravotních schopností uživatelů služeb. Jsou to např. návštěvy kin v Plzni, pobyty v solné jeskyni, turnaje v bowlingu, návštěvy plaveckých bazénů, oslavy narozenin a svátků, návštěvy kulturních památek, koncerty či exkurze.

Jednorázové zajímavé akce:

V roce 2008 se uskutečnil v Zach's pub v Plzni křest ANDĚLSKÉ KUCHAŘKY. Akce se konala pod záštitou Mgr. Ing. P. Karpíška, radního Plzeňského kraje pro sociální věci a zdravotnictví. Kuchařka obsahuje recepty na 32 nejoblíbenějších pokrmů uživatelů služeb Domova pro osoby se zdravotním postižením. Recepty, které podle návrhů uživatelů služeb ústavu vybrala autorka kuchařek Miroslava Kuntzmannová, doplnil obrazy obyvatel domova, těžce zrakově postižený malíř Petr Marek.

Bezpečnostní seminář

V roce 2011 proběhl v budově Sociálně terapeutického centra DOZP Stod bezpečnostní seminář určený pro všechny uživatele služby chráněné bydlení. Seminář byl rozdělen do tří částí: Bezpečně doma i mezi lidmi - Co dělat, když už se něco stane? - Já, chodec a cyklista - bezpečnost dopravního provozu. Seminář pro uživatele připravili a vedli zaměstnanci Útvaru situační prevence Městské policie hl. m. Prahy a odboru dopravy Městského úřadu Stod.

Umělecké terapie

Umělecké terapie lze definovat jako „*záměrné a cílevědomé upravování narušené činnosti organismu za pomoci uměleckých aktivit (ať již umělecké tvorby či vnímání a prožitku uměleckého díla)*“ (Valenta, Müller, 2003, s.156).

V DOZP jsou uživatelům nabízeny tyto terapie:

Muzikoterapie

Podle účasti klienta lze rozlišit muzikoterapii aktivní a pasivní. Lektorem je aprobovaný muzikoterapeut.

- Aktivní – jedná se o vyvíjení hudební aktivity, kdy je klient vybízen, aby přímo spolupracoval. Klient hraje, zpívá nebo vyťukává rytmus.
- Pasivní – říká se jí také receptivní nebo poslechová. Jde o vnímání hudby klientem, kdy klient poslouchá živě hranou nebo reprodukovanou hudbu.

Podle počtu příjemců se mluví o autoterapii a heteroterapii.

- Autoterapie
- Heteroterapie – dále se dělí podle počtu klientů:
 - individuální
 - skupinová – počet uživatelů služeb v rozmezí 8-15 lidí
 - hromadná – v případě, že je počet uživatelů služeb vyšší než 15.

Dle Valenty (2001) je přínos muzikoterapie pro jedince s mentálním postižením:

- pomáhá mu dosáhnout vnitřního uvolnění;
- odstraňuje napětí;
- podporuje rozvoj kladných mezilidských vztahů;

- podporuje citový vývoj jedince;
- napomáhá odstranit nebo alespoň zmírnit agresi;
- rozvíjí motorické schopnosti;
- rozvíjí řečové schopnosti;
- napomáhá schopnosti vnímat umění;
- napomáhá seberealizaci uživatele služeb;
- napomáhá také tomu, že si člověk uvědomí sebe sama.

Zooterapie

Hipoterapie – je metoda fyzioterapie využívající přirozený pohyb koně v kroku jako stimul a rehabilitační prvek. Uživatelé jezdí do ÚSP Zbůch, kde s nimi pracuje proškolený fyzioterapeut tohoto zařízení.

Canisterapie – je metoda pozitivního psychosociálního a fyziorehabilitačního působení na potřebné osoby, prostřednictvím speciálně vedeného a cvičeného psa nebo feny. Canisterapie skupinová či individuální probíhá v DOZP Stod pod vedením certifikované lektorky a jejího psa, který splňuje všechna potřebná osvědčení.

Taneční a pohybová terapie

Tato terapie se uskutečňuje ve formě tanečních kurzů Taneční školy DANCE Stod. Lektory jsou manželé Cíhovi. V roce 2000 škola získala certifikát Svazu učitelů tance ČR a má právo používat v titulu doplněk "Škola Svazu učitelů tance ČR".

Arteterapie

Lektorkou je aprobovaná arteterapeutka.

Arteterapii je možno vymezit jako léčebný postup využívající výtvarný projev jako hlavní nástroj poznání a ovlivnění lidské psychiky a také mezilidských vztahů. Pro arteterapii není až tak důležitý výsledek výtvarné činnosti klienta, ale mnohem podstatnější je samotný tvůrčí proces. Zahrnuje kromě takových výtvarných prostředků jako je kresba či malba, i práci s jinými materiály jako je dřevo, keramická hlína, plasty a podobně.

Valenta (2001) uvádí, že hlavní cíle arteterapie u jedinců s mentální retardací jsou:

- kompenzace intelektových deficitů;
- reedukace, resocializace, integrace osobnosti;

- rozvoj kreativity pro plnění dalších úkolů;
- odblokování komunikace;
- redukce psychického napětí, relaxace, odreagování se;
- nácvik empatie;
- nácvik sebereflexe, sebeovládání a vůle.

Ergoterapie

Lektorkami jsou dlouholeté pracovnice – asistentky v pracovní rehabilitaci. V zařízení jsou v provozu dílny na tkaní kobereců, výrobu svíček, výrobu květináčů a keramická dílna.

Ergoterapie znamená léčba prací, pracovní terapie. Je to léčebná činnost, kterou klientovi předepsal lékař a kterou vede ergoterapeut. Součástí ergoterapie je nacvičování pracovních dovedností, jejím cílem je pomoci jedinci, aby dosáhl samostatnosti.

V ergoterapii lze rozlišit čtyři hlavní oblasti:

- Ergoterapie kondiční
- Ergoterapie cílená na postiženou oblast
- Ergoterapie zaměřená na pracovní začlenění
- Ergoterapie zaměřená na výchovu k soběstačnosti

Etická komise

V DOZP pracuje úspěšně tato komise ve složení ze dvou zástupců pracovníků zařízení a tří zástupců uživatelů služeb již sedmým rokem. Náplní činnosti komise je řešení etických aspektů konfliktů, stížností, jež se týkají narušení etických norem a hodnot. Vše se řídí pravidly, se kterými jsou obeznámeni všichni uživatelé služeb i zaměstnanci. Všichni mají právo na podání stížnosti a její vyřízení v termínu, včetně možnosti podání odvolání.

2.3.5 Transformace DOZP

Motto: „Hranice je pouze v našich hlavách. Ta není nikde jinde. Jestli máme dostatek fantazie pro to, abychom i ty, co jsou na konci, zařadili do normálního světa, tak tam jsou. Jestliže nemáme, tak tam není nikdo.“ Milan Cháb

Jedná se o proces, jehož hlavním cílem je vytvořit koordinovanou síť služeb uživatele umožňující žít život v komunitě a minimalizovat dosud preferovaný způsob poskytování sociální služby prostřednictvím ústavní péče. V souladu s právem každého člověka na kvalitní život a také s vývojem v ostatních zemích EU je nutné umožnit lidem se zdravotním postižením žít v přirozené komunitě s podporou vycházející podle individuální míry a rozsahu jejich potřeb.

Jedním z cílů Plzeňského kraje (zřizovatel zařízení) je zvýšit dostupnost takových služeb pro osoby se zdravotním postižením, které podporují samostatnost a společenskou integraci uživatelů služeb. Pilotním zařízením, které bylo vybráno pro realizaci procesu transformace v Plzeňském kraji, je DOZP Stod.

Velký počet uživatelů znesnadňuje orientaci služby na jejich individuální potřeby. Velká koncentrace lidí s určitým zdravotním postižením a častá prostorová izolace má za následek zvýraznění odlišností těchto osob od majoritní společnosti a jejich sociální izolaci. Celý proces transformace je zaměřen na změnu spočívající v tom, že sociální služby poskytované doposud v jednom centralizovaném zařízení budou poskytovány v nově vybudovaných domácnostech, chráněných bytech, případně nízkokapacitních DOZP a uživatelé budou využívat síť sociálních i jiných služeb v běžné komunitě.

Proces transformace DOZP Stod byl zahájen již v roce 2006 projektem Sociální integrace klientů DOZP Stod podpořeného ze Společného regionálního operačního programu (SROP). Projektu se zúčastnilo 60 klientů v rámci tří základních aktivit - rozšíření aktivit pracovní rehabilitace, vznik specifického vzdělávacího programu a vznik pracovně-tréninkového centra (kavárna Rychlá myš).

Pokračování procesu transformace bylo zajištěno realizací projektu Sociálně terapeutické centrum DOZP Stod, podpořeného z Regionálního operačního programu NUTS II Jihozápad (ROP NUTS II JZ). Výsledkem je přestěhování 18 klientů z DOZP Stod do nově vybudovaných chráněných bytů v centru města Stod. Součástí projektu byla také výstavba pekárny, kde jsou osoby se zdravotním postižením zaměstnávány.

Navazujícím projektem je záměr podpořený z Integrovaného operačního programu (IOP) s názvem Transformace DOZP Stod – I. etapa, který plánuje přesun 68 klientů do samostatného bydlení v lokalitách v okolí města Stod. V současné době je v přípravné fázi projekt Transformace DOZP Stod – II. etapa.

Hlavní strategické cíle:

- dosažení pochopení a přijetí transformačního procesu dotčenými osobami (uživatelé služeb, opatrovníci, zaměstnanci DOZP Stod)
- vznik nových služeb na území vytipovaných měst a obcí (v I. etapě Stod, Nýřany, Holýšov, Dnešice)
- realizace naplánované výstavby na území vytipovaných měst a obcí, vyhodnocení procesu transformace a životaschopnosti nových služeb (<http://www.dozpstod.cz/>)

3 Sociální rozvoj osobnosti člověka s mentální retardací

Lidé s mentálním postižením tráví většinu času v prostředí lidí s postižením, mají tak méně kontaktů s většinovou společností. Je potřeba rozvíjet jejich sociální dovednosti, abychom odstranili tyto bariéry a uživatelé služeb získali sociální zkušenosti potřebné k jejich začlenění do společnosti. Vše probíhá v procesu socializace každého člověka.

Pro úspěch ve společnosti je potřebné osvojit si takové vlastnosti a dovednosti, které preferuje daná společnost. Proces osvojování si způsobů chování a seznámení s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu, se nazývá socializace (L.Strmeň, J.Ch.Raiskup, 1998. M.Nakonečný, 1999).

Proces socializace je procesem sociálního učení, aktivního rozvoje schopností, které jsou podmínkou společenského života a úspěšného přizpůsobení se nově vznikající situaci. Tento proces je procesem celoživotním, nekončícím s dosažením dospělosti a s přijetím odpovídajících společenských rolí. Mluvíme i o resocializaci v případě chybného či nepřiměřeného začlenění do společnosti.

3.1 Dělení socializace

Primární socializace

Primární socializace probíhá v rodině a končí s uzavřenou individualizací jednotlivce. Normy, které se během této socializace vstřebají, platí jako stabilní, ale mohou se během života ještě změnit. Primární socializace trvá do třetího roku života.

Sekundární socializace

Sekundární socializace připravuje člověka na jeho roli ve společnosti a probíhá zejména v rodině, ve škole a v kontaktu s vrstevníky. Probíhá zhruba od třetího roku života.

Terciární socializace

Terciární socializace se uskutečňuje v dospělosti a označuje přejímání, které člověk neustále uskutečňuje v interakci se svým sociálním okolím. Každá společnost má různé představy o tom, jaké sociální role by měli jedinci vykonávat vzhledem k pohlaví, věku atd. Jsou dány normy a požadavky, které jsou v socializaci regulátorem chování.

Skutečné schopnosti mentálně retardovaných osob nejsou z hlediska jejich sociální integrace vždy rozhodující. Setkávají se totiž velmi často s předsudky, nepochopením a nepřijetím ze strany intaktní populace, která je předem považuje za méně schopné, a někdy dokonce i za méněcenné (Šiška,2005).

Společnost se obává jejich osamostatňování v oblasti bydlení, práce, soužití muže a ženy. Často je to i nápadnost v chování a fyzickém vzhledu, co brání společnosti v jejich přejetí. S větší či menší mírou podpory se mohou však zapojit téměř do všech aktivit a oblastí běžného lidského života. Mohou využívat dostupných služeb a odbourávají se tímto sociální bariéry a sociální vyloučení.

3.2 Činitelé socializace

Kollárik a kol.(2004) přisuzuje největší význam rodině, škole, skupinám vrstevníků, sociálním skupinám na pracovišti a dále hromadným komunikačním prostředkům.

U uživatelů služeb DOZP jsou to především osobnosti asistentů, vychovatelů a sociálních pracovníků, kteří působí na rozvoj jejich žádoucích vlastností a kompetencí pro život. Osobnost učitele je pro žáky - uživatele velkou autoritou. Svými postoji, vztahy, životními zkušenostmi, empatií, mírou trpělivosti a dalšími kladnými vlastnostmi se často stává jejich důvěrníkem a své sympatie mu žáci dávají nepřetržitě najevo. Učitel má tím velkou možnost kladně ovlivňovat socializaci svých žáků.

3.3 Sociální a citový vývoj mentálně retardovaných jedinců

Hlavním předpokladem pro začlenění jedince do společnosti je jeho schopnost navázání mezilidských vztahů. U jedinců se zdravotním postižením může být rozvoj jejich sociability negativně ovlivněn v důsledku různých problémů a omezení, které jim postižení přináší.

Problémy v začlenění dítěte s postižením do sociální skupiny mohou být způsobeny jejich nápadností, nedostatkem různých schopností a dovedností, neobratností, ale také jejich negativní zkušeností z navazování kontaktů a strachem z odmítnutí.

Vývoj sociability je ovlivněn:

- vztahem k členů vlastní rodiny
- vztahem k širšímu sociálnímu prostředí - vztahy ve škole, k vrstevníkům, přátelům
- mírou potřeby sociálních kontaktů
- vztahem k sobě a vlastnímu postižení - důležité je vyrovnání se s vlastním postižením a jeho přijetí
- hodnotovou orientací dítěte a jeho ochotou a schopností dodržovat normy
- vzájemným vztahem a tolerancí ze strany většinové společnosti
- individuální mírou odolnosti k zátěži (uplatňování strategie obranných mechanismů)
- tendencí k agresivitě

(Srov. Přinosilová, 2007, s. 98 – 99.)

Metodou zjišťování sociability dítěte je především pedagogické pozorování chování dítěte v různých situacích, rozhovor, rozhovor nad obrázkem, dětská kresba, dokončení vyprávění příběhu, kazuistika apod.

Mezi projevy sociability dítěte patří jeho chování v rodině, na veřejnosti, k vrstevníkům, v mezilidských vztazích. Je sledován jeho vztah k autoritě a jejímu respektování, v úrovni jeho sebereflexe a v jeho povahových vlastnostech, jako je egoismus nebo naopak altruismus, egocentrismus nebo zájem o druhé, hostilita nebo přátelskost, negativismus nebo vstřícnost. (Škodová, E., Jedlička, I. a kol. 2003)

3.4 Sociální učení

Se socializací přímo souvisí právě i sociální učení. Uživatelé služeb si jím osvojují celkový způsob chování a jednání vhodný k řešení určité typické sociální situace.

Dle Vágnerové (2007) je sociální učení závislé na kontaktu se společností. Jedinci umožňuje, aby porozuměl pravidlům, která v této společnosti platí, a na jejich základě se jí přizpůsobil a začlenil se do ní. Sociálním kontaktem se jedinec může učit různým způsobem, zpravidla jde o komplex více variant učení. Uplatňují se zde jednoduché formy asociačního učení (tj. podmiňování), ale i další, složitější a specifitější varianty, jako je např. identifikace.

Nápodoba (imitace) je jednou z variant modelového učení. Přejímáno je chování druhého člověka, který je pro přejímajícího atraktivní například svým postavením a autoritou ve skupině. Imitují se jen některé reakce, možné je však přejímat hotové vzorce chování. Nápodoba může být vědomá, často je však ne zcela uvědomovaná. Hovoří se o učení pozorováním (tj. observační učení). Agresivní chování se snáze napodobuje, jestliže je člověk srozuměn s tím, že za něj nebyli ostatní potrestáni či byli za takové jednání ještě odměněni.

Základem standardnosti chování je **imitační učení**. Člověk si vybírá vzor, ovšem jindy si musí vybrat ten, který je mu předurčen na základě jeho role (např. muže). Prostřednictvím nápodoby si osvojuje chování patřící k určité sociální roli. Společnost vyžaduje, aby jedinci porozuměli normám, které v ní platí.

Učení identifikací. Identifikace znamená ztotožnění, kdy je přejímán vzor s nekritickým obdivem jako celek. Je běžná v období dětství, kdy se malé děti identifikují většinou s rodičem. Dalším obdobím je puberta, kdy je vzorem idealizovaná osoba, které se chce pubescent podobat úpravou zevnějšku, převzetím postojů a chováním. **Odměny a tresty** mívají také sociální charakter (např. uznání a odmítnutí), jestliže však nejdříve člověk pochopí jejich význam. Dítě se seznamuje s hodnotami a normami, které teprve potom mohou být mechanismem pro posílení efektu dalšího učení. V jiných kulturách či etnicích je běžné, že platí jiné hodnoty a normy v oblasti sociálního učení. Proto zde nemohou standardní odměny a tresty účinkovat námi očekávaným způsobem.

Teorie sociálního učení

Pro pochopení podstaty sociálního učení jsou uvedeny nejznámější teorie sociálního učení. Pro práci s mentálně retardovanými osobami je nejvhodnější Bandurova teorie.

Teorie sociálního učení N.E.Millera a J.Dollarda(1941)

Zaměřili se na vysvětlení sociálního učení prostřednictvím imitace, která podle nich zahrnuje čtyři nezbytné prvky: pud, klíč, odpověď a odměnu. Aby učení proběhlo, musí subjekt něco chtít (pud), něčeho si všimnout (klíč), něco udělat (odpověď) a něco získat (odměna). Nazvali toto učení jako závislé připodobňování.

Teorie sociálního učení J.Rottera(1954)

Teorii sociálního učení vystavěl na čtyřech proměnných: potenciál chování - vyjadřuje pravděpodobnost volby určitého chování z několika různých možností očekávání - subjektivní pravděpodobnost, že chování povede k určitému výsledku hodnota posílení – vyjadřuje míru preference jednoho posílení před druhým v situaci, kdy pravděpodobnost jejich výskytu je přibližně rovnocenná

$$BV = f(E + RV)$$

Potenciál chování (behavioral potenciál) je funkcí očekávání (expectancy) a hodnoty posílení (reinforcement value). Psychologická situace – podchycuje odlišnosti v interpretaci téže situace různými lidmi

Teorie sociálního učení R.Searse(1951)

Za mechanismy vývoje považuje učení, kterým si dítě osvojuje vhodné činnosti, a fyzické zrání dítěte. Sears za mechanismy vývoje považuje učení, kterým si dítě osvojuje vhodné činnosti, a fyzické zrání dítěte. Hlavní dopad fyzické změny se děje prostřednictvím sociálních důsledků. K působení na chování dochází prostřednictvím odlišné reakce činitelů socializace, kteří očekávají nové činnosti v souvislosti s novým stupněm zralosti, např. přítulnost, která je u dětí tolerována a brána za normální, u dospívajících a dál, je to ale už něco, co se zdá „mimo“.

Teorie sociálního učení A. Bandury (1977)

Obohacuje teorii přímého sociálního učení o teorii zástupného učení. Výrost a Slaměnik (2008, s.56) uvádí, že teorie Alberta Bandury se zabývala tím, jak „*děti a dospělí kognitivně zpracovávají své sociální zážitky, a tím, jak výsledky poznání ovlivňují jejich chování a vývoj.*“

V učení napodobováním jsou v procesu modelování zahrnuty čtyři komponenty: pozornost, retence, reprodukování, posílení.

3.5 Význam sociální interakce a komunikace

Zásadní význam pro osobnost každého člověka mají mezilidské vztahy. Ty se rozvíjí v procesu socializace a uskutečňují se v interakcích a komunikacích jako dění mezi jedincem a někým druhým. Ve společné činnosti dvou nebo více lidí dochází k sociální interakci. Jeden člověk působí na druhého. Lidé na sebe reagují navzájem slovy, mimikou, gesty. V průběhu socializace každý jedinec vstupuje do řady sociálních vztahů. Nejvýznamnější jsou však pro člověka blízké vztahy, vzniklé neformální cestou.

Podstatnou součástí sociální interakce je sociální komunikace – výměna informací mezi lidmi. Mohou to být sdělení slovní (verbální komunikace), nebo sdělení mimoslovní (neverbální komunikace) (Čáp, Mareš, 2007).

3.6 Sociální motivace.

Hlavními motivačními faktory sociální povahy jsou potřeby, zájmy, hodnotové orientace a částečně postoje. U člověka se vytváří složitá struktura motivačních dispozic, které jsou z části vrozené a z části získané.

Potřeba je subjektivně pocíťovaný nedostatek něčeho, co je pro život jedince nezbytné.

Osvojování způsobů uspokojování potřeb v souladu s tradicí dané kultury je jednou z podstatných složek socializace. Obvyklým vodítkem pro klasifikaci potřeb je Maslowova hierarchická klasifikace.

Maslowova hierarchická klasifikace potřeb (A.Maslow, 1970)

R.Baumeister a M.Leary považují za základní lidskou potřebu potřebu sociálního kontaktu. Ta může mít různé podoby, jako například sdružování na základě stejných zájmů, sdílení stejných náboženských či politických idejí atd. Dále je zde potřeba interpersonálních vztahů - které mohou být krátkodobé, dlouhodobé, s různou mírou důvěrnosti či těsnosti.

Attachment – potřeba těsné vazby partnerů

Potřeba moci – potřeba ovlivňovat a ovládat jiné lidi, určovat jejich osudy, řídit jejich činnost. Potřeba se chovat konformně – potřeba naplňování sociálních norem, být v souladu s požadavky společnosti.

Zájmy

S.L.Rubinštejn(1964) uvádí, že mezi zájmem a potřebou nejsou ostré hranice, zájem je vědomě aktivnější a zároveň výrazněji vázán na určitý konkrétní předmět. U zájmů můžeme rozlišit: aktivitu nebo pasivitu, sílu nebo slabost, stálost nebo přelétavost (dospělý člověk mívá stálější zájmy, u dítěte naopak je charakteristická proměnlivost zájmů) a jejich společenskou hodnotu.

Hodnotové orientace

Vyjadřují smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Hodnotová orientace se uskutečňuje volbou (výběrem) možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení. Hodnotová orientace je mj. souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro něj představují určité hodnoty.

Známa je **typologie hodnotových orientací** Edvarda **Sprangera** (1882 - 1963). Jde o tyto typy:

teoretický, jehož cílem je hledání pravdy, hodnotou je **poznání**;

ekonomický, jehož cílem je sebezáchova, hodnotou je **užitečnost**;

estetický, jehož cílem je hledání harmonie, hodnotou je **krása**;

sociální, jehož cílem je konání dobra, hodnotou je **láska**;

politický, jehož cílem je ovládnutí druhých, hodnotou je **moc**;

náboženský, jehož cílem je přesáhnutí sebe sama, hodnotou je **jednota s Bohem**.

Postoj

Je osvojená psychická dispozice, která trvale charakterizuje výběrovost člověka při přijímání vlivů zvnějšku a při činnosti vůči okolnímu světu. Lidé mohou sdílet postoje s členy své skupiny, ve které žijí. Mezi základní složky postoje patří emotivnost, kognitivnost a konativnost.

3.7 Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova je praktická disciplína zabývající se rozvojem klíčových dovedností – osobnostních a sociálních – dovedností pro každý den. Při práci s mentálně retardovanými žáky se obsahy této výchovy rozpracovávají do jednotlivých vzdělávacích oblastí s ohledem na možnosti (potencialitu), schopnosti a potřeby jejich rozvoje.

Specifikem osobnostní a sociální výchovy (dále OSV) je, že se učivem stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jím více či méně běžné situace každodenního života. Jejím smyslem je pomáhat každému žákovi najít vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sobě samému i k dalším lidem a světu.

3.7.1 Tematické okruhy OSV

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání předepisuje všem základním školám, aby v průběhu školní docházky seznámily své žáky s jedenácti tematickými okruhy osobnostní a sociální výchovy. Žáci si mají prakticky procvičit a rozvinout životní dovednosti, které do těchto tematických okruhů patří.

Tematické okruhy osobnostní a sociální výchovy jsou členěny do tří částí, které jsou zaměřeny na osobnostní, sociální a mravní rozvoj (Valenta, 2000).

Osobnostní rozvoj

- **Rozvoj schopností poznávání** - cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění; cvičení dovedností zapamatování, řešení problémů; dovednosti pro učení a studium
- **Sebepoznání a sebepojetí** - já jako zdroj informací o sobě; druhí jako zdroj informací o mně; moje tělo, moje psychika (temperament, postoje, hodnoty); co o sobě vím a co ne; jak se promítá mé já v mém chování; můj vztah ke mně samému; moje učení; moje vztahy k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí
- **Seberegulace a sebeorganizace** - cvičení sebekontroly, sebeovládání - regulace vlastního jednání i prožívání, vůle; organizace vlastního času, plánování učení a studia; stanovování osobních cílů a kroků k jejich dosažení
- **Psychohygienu** - dovednosti pro pozitivní naladění mysli a dobrý vztah k sobě samému; sociální dovednosti pro předcházení stresům v mezilidských vztazích; dobrá organizace času; dovednosti zvládání stresových situací (rozumové zpracování problému, uvolnění-relaxace, efektivní komunikace atd.); hledání pomoci při potížích
- **Kreativita** - cvičení pro rozvoj základních rysů kreativity (pružnosti nápadů, originality, schopnosti vidět věci jinak, citlivosti, schopnosti "dotahovat" nápady do reality), tvořivost v mezilidských vztazích

Sociální rozvoj

- **Poznávání lidí** - vzájemné poznávání se ve skupině/třídě; rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech; chyby při poznávání lidí

- **Mezilidské vztahy** - péče o dobré vztahy; chování podporující dobré vztahy, empatie a pohled na svět očima druhého, respektování, podpora, pomoc; lidská práva jako regulativ vztahů; vztahy a naše skupina/třída (práce s přirozenou dynamikou dané třídy jako sociální skupiny)
- **Komunikace** - řeč těla, řeč zvuků a slov, řeč předmětů a prostředí vytvářeného člověkem, řeč lidských skutků; cvičení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dovednosti pro sdělování verbální i neverbální (technika řeči, výraz řeči, cvičení v neverbálním sdělování); specifické komunikační dovednosti (monologické formy - vstup do tématu „rétorika“); dialog (vedení dialogu, jeho pravidla a řízení, typy dialogů); komunikace v různých situacích (informování, odmítání, omluva, pozdrav, prosba, přesvědčování, řešení konfliktů, vyjednávání, vysvětlování, žádost apod.); efektivní strategie: asertivní komunikace, dovednosti komunikační obrany proti agresi a manipulaci, otevřená a pozitivní komunikace; pravda, lež a předstírání v komunikaci
- **Kooperace a kompetice** - rozvoj individuálních dovedností pro kooperaci (seberegulace v situaci nesouhlasu, odporu apod., dovednost odstoupit od vlastního nápadu, dovednost navazovat na druhé a rozvíjet vlastní linku jejich myšlenky, pozitivní myšlení apod.); rozvoj sociálních dovedností pro kooperaci (jasná a respektující komunikace, řešení konfliktů, podřízení se, vedení a organizování práce skupiny); rozvoj individuálních a sociálních dovedností pro etické zvládnání situací soutěže, konkurence

Morální rozvoj

- **Řešení problémů a rozhodovací dovednosti** - dovednosti pro řešení problémů a rozhodování z hlediska různých typů problémů a sociálních rolí - problémy v mezilidských vztazích, zvládnání učebních problémů vázaných na látku předmětů, problémy v seberegulaci
- **Hodnoty, postoje, praktická etika** - analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot a jejich projevů v chování lidí; vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování atd.; pomáhající a prosociální chování (člověk neočekává protislužbu); dovednosti rozhodování v eticky problematických situacích všedního dne (RVP, s. 92-93)

Témata OSV nabízejí svým obsahem i metodami možnosti, jak všechny děti naučit komunikovat s lidmi kolem sebe, jak zacházet s emocemi vlastními i druhých lidí, naučit se být soběstačným a nezávislým jedincem, řešit samostatně a v kooperaci s druhými lidmi problémy.

Výcvik sociálních dovedností se opírá o motivaci žáků ke komunikaci, jejíž součástí jsou: potřeba ztotožnit se s druhými a být zahrnut do sociální skupiny, potřeba být akceptován a spřátelit se, potřeba kontroly nad vlastní sociální interakcí (kontrola vlastních reakcí na druhé, vlivu na sociální okolí). Někteří žáci se speciálními vzdělávacími potřebami prožili v předchozím vzdělávání a životě velmi omezené množství ovlivňujících zážitků s vrstevníky a dost možná nikdy nezažili oboustranné přátelství. Jiní jsou v procesu učení se sociálním dovednostem limitováni z podstaty vlastního postižení. (Hájková, Strnadová, 2010)

4 Podpora uživatelů služeb DOZP v oblasti vzdělávání

4.1 Základní školní vzdělávání dospělých

Základní školní vzdělávání dospělých se zaměřuje na ty jedince s mentálním postižením, kteří nedosáhli základního vzdělání před tím, než se stali dospělými. Jedná se hlavně o jedince, kterým do roku 1989 nebylo dopřáno vzdělání z důvodu nevzdělavatelnosti, tzn. o ty jedince, kteří byli osvobozeni od povinné školní docházky.

Toto vzdělávání dospělých je zaměřeno především na získání elementárních vědomostí, dovedností, které si ostatní dospělí osvojili v průběhu docházky do základní školy, základní školy praktické nebo základní školy speciální.

Doporučují se tři formy, jak si dospělí lidé s mentálním postižením mohou doplnit vzdělání. Jednou z forem doplnění vzdělání jsou kurzy organizované základní školou, základní školou praktickou nebo základní školou speciální. Další možností je individuální doučování a třetí formou mohou být večerní školy.

4.2 Výchova a vzdělávání osob s mentálním handicapem

Snížená úroveň rozumových schopností může vyvolávat předsudek, že vzdělávání osob s mentálním postižením není právě efektivní a smysluplné. V určitém smyslu to však není pravda, protože vzhledem k deficitu rozumových schopností se člověk s mentálním handicapem musí usilovněji učit i to, co se ostatní naučí zcela spontánně a přirozeně, učení je z tohoto pohledu vlastně jediná forma „terapie“ mentální retardace (Švarcová,2000).

Doba, kdy bylo především lidem s těžkými formami mentálního postižení vzdělávání dokonce odpíráno pod rouškou „ osvobození od povinnosti vzdělávat se“, ještě nevymizela z naší paměti. Ve skutečnosti nešlo o úlevu, ale o porušení práva na vzdělávání, které se týká každého člověka bez rozdílu, označit za „nevzdělavatelného“, nebo dokonce za „nevychovatelného“ znamená omezit možnost jeho osobnostního rozvoje a také vědomě snížit jeho lidskou důstojnost – oba pojmy proto ze slovníku speciální pedagogiky, ale i z naší legislativy už vymizely.

Snížená schopnost učit se bývá jako jeden z charakteristických příznaků mentálního postižení většinou doprovázena i výrazně nižší kapacitou paměti a současně intenzivnějším procesem zapomínání. Mimořádně důležité je proto nabyté vědomosti a dovednosti opakovat a udržovat prakticky v průběhu celého života takto handicapovaného člověka. Navzdory názorům mnoha odborníků i rodičů mentálně postižených dětí je u nás prozatím legislativně stanovenou hranicí pro poskytování základního vzdělávání u žáků s mentálním postižením věk 26 let. Řada jedinců s mentálním handicapem tedy musí ukončit vzdělávání právě v době, kdy dosahují (vzhledem k opožděnému vývoji mentálních schopností) vrcholu svého vzdělávacího potencionálu. (Valenta, Müller,2003).

Základní vzdělávání vyžaduje na 1. i na 2. stupni podnětné a tvůrčí školní prostředí, které stimuluje nejschopnější žáky, povzbuzuje méně nadané, chrání i podporuje žáky nejslabší a zajišťuje, aby se každé dítě prostřednictvím výuky přizpůsobené individuálním potřebám optimálně vyvíjelo v souladu s vlastními předpoklady pro vzdělávání. K tomu se vytvářejí i odpovídající podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Přátelská a vstřícná atmosféra vybízí žáky ke studiu, práci i činnostem podle jejich zájmu, poskytuje jim prostor a čas k aktivnímu učení a k plnému rozvinutí jejich osobnosti. Hodnocení výkonů a pracovních výsledků žáků musí být postaveno na plnění konkrétních a splnitelných úkolů, na posuzování individuálních změn žáka a pozitivně laděných hodnotících soudech. Žákům musí být dána možnost zažívat úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní (RVP, s. 4)

Klientelu základní školy speciální tvoří žáci se středně těžkým, těžkým, případně hlubokým mentálním postižením a mentálně postižení žáci se souběžným postižením více vadami, pro které je zpracován samostatný rehabilitační vzdělávací program.

Podmínky vzdělávání:

- snížené počty žáků ve třídách
- vhodně upravené prostředí
- speciální učební metody
- výběr učiva odpovídající úrovni rozumových schopností žáků
- učitelé se speciálně pedagogickou kvalifikací
- speciální zařízení a kompenzační pomůcky v závislosti na potřebách žáků a závažnosti jejich postižení

- učebnice, které odpovídají úrovni rozumových schopností žáků (existují pro všechny předměty)

4.2.1 Vzdělávání žáků se souběžným postižením více vadami

Těžce postiženým bez ohledu na jejich věk je společné, že mají specifické potřeby pro vlastní vývoj a interakci s jinými lidmi:

- potřebují tělesnou blízkost, aby mohli získat přímou zkušenost,
- potřebují pedagoga/terapeuta, který jim přiblíží jejich prostředí co nejjednodušším způsobem,
- potřebují pedagoga/terapeuta, který jim umožní pohyb a změnu polohy,
- potřebují každého, kdo jim rozumí i bez řeči a spolehlivě se o ně stará a pečuje o ně.

Přesná charakteristika postižení více vadami je uvedena ve Věstníku MŠMT ČR (č.8/1997, č.j.25602/97-22): Za postiženého více vadami se považuje dítě, resp. žák postižený současně dvěma nebo více na sobě kauzálně nezávislými druhy postižení, z nichž každé by jej vzhledem k hloubce a důsledkům opravňovalo k zařazení do speciální školy příslušného typu. Za provedení speciálně pedagogické diagnostiky odpovídá speciálně pedagogické centrum (případně pedagogicko-psychologická poradna), zařazené do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení MŠMT ČR.

Klasifikace žáků se souběžným postižením více vadami

1. Skupina, v níž je společným znakem mentální retardace, která je determinujícím faktorem pro nejvýše dosažitelný stupeň vzdělání a pro dosažitelnou míru výchovy. Proto je při rozhodování o způsobu vzdělávání pokládána za vadu dominantní.
2. Druhou skupinu tvoří kombinace vad tělesných, smyslových a vad řeči. Specifickou skupinu žáci hluchoslepí.
3. Samostatnou skupinu tvoří žáci s poruchami autistického spektra.

4.3 Kurz k doplnění základního vzdělání

Občanům s těžším mentálním postižením, kteří v minulosti byli osvobozeni od povinné školní docházky a mají předpoklady k soustavnému vzdělávání, se umožňuje doplnění vzdělání na úrovni pomocné školy. Organizace této výuky je realizována na základě Rozhodnutí č.j.19096/97-24 ze dne 10.2.1998 (věstník MŠMT ČR č.4/1998 ,) jehož součástí je Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou. Obsah vzdělávání byl stanoven Vzdělávacím programem PŠ č.j.24 053/97-22.

V DOZP Stod organizuje Kurz k doplnění základního vzdělání Základní škola internátní Blovice. Jedná se o odpolední kurz, kam dochází uživatelé služeb pravidelně od pondělí do čtvrtka. Do obsahu vzdělávání nebyly zahrnuty výchovné předměty, ale vyučují se zde počty, psaní, čtení a věcné učení se zaměřením na orientaci ve společenském životě. Časová dotace je 2 hodiny počtů, psaní a čtení a 1 hodina věcného učení. Jednotlivé skupiny jsou v počtu 6 – 7 žáků. Každému žákovi byl vypracován Individuální vzdělávací plán podle jeho dosažené úrovně vzdělání a míry jeho znalostí, schopností a potřeb. Stanoví konkrétní vzdělávací cíle s ohledem na úroveň schopností žáka s mentální retardací. Zpracovává se zpravidla na příslušný školní rok, podle potřeby i na kratší či delší časové období. Buď pro výuku všech předmětů, nebo pouze na některých z nich. Plán schvaluje ředitelka školy.

Při stanovení individuálního vzdělávacího plánu se doporučuje úzká spolupráce s rodiči nebo zákonnými zástupci žáka (opatrovníky), s nimiž je nutno program projednat a jejich názory by škola měla respektovat. Svůj souhlas rodiče nebo jiní zákonní zástupci potvrdí podpisem a obdrží jeho kopii. Podíl na projednávání programu by měl mít i samotný žák, pokud je toho schopen.

Součástí individuálního vzdělávacího programu je i charakteristika způsobu hodnocení výsledků práce žáka. Práce vyžaduje individuální přístup učitele, hodnotí se individuálně vztahovou normou. Je kladen důraz na praktické vědomosti. Úroveň poskytovaného vzdělání se ověřuje závěrečnou zkouškou. Zkouška je komisionální, skládá se z části ústní a části písemné. Absolventi obdrží vysvědčení se slovním hodnocením (SEVT 49 860 0). Kritériem je dosažení základního vzdělávacího cíle v podobě gramotnosti, základů počítání a věcného učení.

4.3.1 Metody výuky

Volba metody výuky vždy závisí na cíli, charakteru učiva, etapě vyučovacího procesu a prostředcích, které jsou k dispozici. U metod slovních je to popis, vysvětlování, vyprávění, instruktáž, rozhovor, a dramatizace. Metody názorně demonstrační zahrnují pozorování, předvádění pokusů a projekce. Další je metoda praktická, kdy je u uživatelů oblíbena výtvarná činnost a nácvik pohybových a praktických dovedností. Z aktivizujících metod jsou do výuky zařazeny diskusní a situační metody spolu s metodami řešení problémů a inscenačními metodami – hraní rolí. Vše přiměřeně upraveno s ohledem na mentální schopnosti žáků.

Dle etap ve vyučovacím procesu jsou používány metody motivační, kdy se učitel snaží vzbudit zájem žáků. Dále metody expoziční pro seznámení s novými poznatky a metody fixační pro zapamatování, pochopení a užití poznatků.

Z metod diagnostických a klasifikačních se používá slovní hodnocení spolu s klasifikační stupnicí 1 až 2. Je nutno žáky s mentální retardací motivovat a povzbuzovat v jejich snažení. Jestliže by se používaly klasifikační stupně 3 až 5, většina z žáků by toto považovala za svoji neschopnost a selhání. Vždy je hodnoceno individuálně vztahovou normou.

4.3.2 Formy výuky

S ohledem k osobnostem žáků, jejich mentálním schopnostem a jejich počtu ve skupinách je používána výuka individualizovaná, která se zaměřuje na individuální možnosti žáka, respektuje jeho zvláštnosti, potřeby a zájmy. Další z používaných forem výuky je skupinová výuka, kdy jsou žáci vedeni k dělbě práce, vzájemné pomoci a každý z členů skupiny se podílí na dosaženém výsledku. Je možno ji nazvat i výukou kooperativní, která přispívá k rozvoji sociálních vztahů.

Výukovým prostředím je třída, dále je využívána výuka v terénu, přírodě, vycházky, exkurze, návštěvy koncertů, výstav atd.

Základní výuková jednotka je 45 minut. Možno ji však s ohledem na momentální stav žáků – uživatelů upravit.

4.4 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence představují soubor předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj, další uplatnění jedince a jeho maximálně možné zapojení do společnosti. Získané klíčové kompetence umožňují upevňování, využívání a rozvíjení získaných znalostí a dovedností ve známém prostředí a orientaci v nových i nepředvídatelných situacích. Osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobý a složitý proces pokračující v průběhu celého života.

Snahou ve vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením je vybavit je souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná. Respektováním těchto specifických potřeb žáků je kladen důraz především na klíčové kompetence komunikativní, sociální a personální, pracovní.

K utváření a rozvíjení klíčových kompetencí musí směřovat veškerý vzdělávací obsah, metody a formy vzdělávání i činnosti, které ve škole probíhají.

- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence pracovní
- Kompetence občanské
- Kompetence k řešení problémů

Mezi výukové strategie k rozvíjení sociální kompetence patří :

- napodobování
- přímý pokyn, behaviorální intervence
- brainstorming s žáky na téma: pozitivní a negativní pocity, problémy mezi žáky
- výukové strategie využívající práci ve skupinách a ve dvojicích diskuzní skupiny
- učení pravidel, rutin a verbálních a nonverbálních konvencí sociálního chování; nacvičování a zkoušení rutinního použití sociálních dovedností
- autentických příležitostí k učení a cvičení v přirozeném prostředí
- přiřazování výrazů k pocitům (za použití fotografií, videozáznamů a kreseb jako stimulů

- využití hraní rolí a napodobování
- využití rébusů, křížovek a podobných činností se sociálním obsahem
- využití činností s předvídáním (např. jaké pocity budou vyjadřovat různí účastníci, postavy v příběhu vypovídajícím o problémové situaci)
- učení strategií sebeovládání a sebekontroly (např. než začneš jednat, zamysli se)
- učení strategií pro řešení sociálních problémů
- určení individuálních cílů pro každého žáka
- diskutování o pravděpodobných důsledcích různých strategií
- kontrolování a hodnocení výsledků plánů činnosti studentů
- podporování učení žáků podněty a dotazy učitele (verbálními i nonverbálními)
- hraní her, které rozvíjejí sociální dovednosti.(Hájková,Strnadová,2010)

5 Tato kapitola má charakter praktické části

Při práci s uživateli v odpoledním vzdělávacím kurzu pracuji s cílem, aby si naučené dovednosti byli schopni s úspěchem přenést do svého reálného života.

Většina uživatelů má potíže dovednosti zvládnout v jiném prostředí. K tomuto směřuje má snaha. Při učení sociální dovednosti je nejprve nutno zjistit zkušenosti uživatelů s danou sociální dovedností, vysvětlení a ukázka sociální dovednosti, pochopení jejího smyslu v reálném životě, nácvik v terénu, nácvik dovedností ve skupině a využití v reálném životě. Velice se mi osvědčila kniha Metodika podpory sociálních dovedností Aneb jak připravit a vést kurzy sociálních dovedností pro lidi s mentálním postižením.

Uvedu několik úspěšně zvládnutých kurzů a na jednotlivých kazuistikách uživatelů služeb se budu snažit dokázat, zda uživatel služby přenesl naučené dovednosti do svého reálného života.

Jak samotní uživatelé vidí současnou situaci v nabídce těchto aktivit a činností a jak hodnotí své dovednosti? Přínosy vzdělávání dospělých mentálně postižených lidí v oblasti jejich sociálního rozvoje jsou prezentovány v periodikách na jednotlivých případech, aniž by byl popsán kontext, ve kterém se odehrávají a jaké důsledky mají pro uživatele samotné z jejich úhlu pohledu.

5.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumných otázek

Cílem tohoto výzkumného šetření je **vytvoření, popsání a interpretace pohledů zkoumaných vzorků - osob s mentální retardací v Domově pro osoby se zdravotním postižením, které se účastní aktivit pro sociální rozvoj jejich života.**

Toto výzkumné šetření můžeme zúžit následujícími výzkumnými otázkami:

1. Co motivuje lidi s mentálním postižením ke vstupu do kurzu pro doplnění základního vzdělání?
2. Co si člověk s mentálním postižením z daného kurzu odnáší pro svůj sociální rozvoj?
3. Jaké nové prožitky a zážitky jsou pro člověka s mentálním postižením nejvíce důležité?
4. Zlepšily se u lidí s mentálním postižením mezilidské vztahy v jejich skupině?

5. Je schopen žák - člověk s mentálním postižením sebeprosazení ve svém kolektivu, a taktéž před personálem zařízení, ve kterém žije?

5.1.1 Popis výzkumného šetření

Vzhledem k charakteru cíle výzkumného šetření je zvolen **neexperimentální výzkumný plán** vzorků, o jejichž charakteristice se chceme něco dozvědět.

Vzorkem budou lidé s mentální retardací – účastníci Kurzu pro doplnění základního vzdělání, kteří žijí v Domově pro osoby se zdravotním postižením ve Stodě. Pro naplnění cíle je zvolen **orientační výzkum** – deskriptivní zaměření, cílené na zorientování, porozumění problému. Cílem je sonda, žádoucí vhled do skutečnosti, o které víme málo nebo nic. (Ferjenčík, 2000).

Je zjišťována rámcová povaha kvality zkoumaných jevů. Na případových studiích – **kazuistikách** několika uživatelů, vedoucích k porozumění jejich vývoje, bude doloženo, zda a jak byly schopni nabyté znalosti a dovednosti využít ve svých životech. Případové studie jsou doplněním výzkumného šetření.

5.1.2 Metody získávání a zpracování dat

Data se získávala z od lidí s mentálním postižením, kteří procházejí kurzem pro doplnění základního vzdělávání. Taktéž z mé praxe – výuky v tomto kurzu.

Vzhledem k obtížím se čtením, psáním a porozuměním textu u osob s mentálním postižením nebyl vhodný písemný způsob dotazování. Za vhodné metody sběru dat byl vybrán kvalitativní přístup - **pozorování a rozhovor**. Výhodou při rozhovoru s uživateli je náš přátelský vztah, kdy uživatelé reagují spontánně, je navázán úzký osobní kontakt. Pro rozhovor jsme si vymezili dostatek nerušeného času, kdy měl uživatel pocit, že je čas věnován plně jen jemu.

Z důvodu stručného vyjadřování osob s mentálním postižením byl využit polostrukturovaný rozhovor s podporou facilitátora – mne. Bylo použito i sekundárních otázek, které upřesňovaly a rozvíjely nové informace z rozhovorů.

Při pozorování uživatelů při jejich činnostech během působení ve školním roce bylo použito nestandardizované pozorování. Jako pozorovatel jsem se podílela na aktivitách skupiny, a proto se též jednalo o pozorování zúčastněné, participační. Uživatelům nebylo známo, že jsou pozorováni, a tak hovoříme o skrytém pozorování. Z dat získaných v rozhovorech byl vytvořen **doslovný přepis**, takzvaný **verbatim**. Pro ochranu soukromí a anonymitu respondentů bylo použito místo jmen písmen A až Z. Všichni respondenti – uživatelé byli seznámeni s tím, že v diplomové práci byla jejich jména nahrazena jmenovanými písmeny. Dále bylo nutno redukovat neartikulované zvuky, které uživatelé používají ve své řeči a odejmutí tzv. “slovní vaty, která je u některých osob více než častá. Vše se uskutečnilo pro přehlednost ve výzkumném šetření.

Metodou výzkumného šetření je dle zakotvené teorie **otevřené a axiální kódování**, popsané v metodice Strausse a Corbinové (1999.)

Časový harmonogram výzkumu:

Příprava výzkumu 8/2011-9/2011

Samotný výzkum 10/2011-11/2011

Zpracování výsledků 01/2012-02/2012

5.2 Charakteristika rozhovoru:

Rozhovor (viz příloha) obsahoval 20 otázek pro výzkumné šetření. Prvních tři otázky rozhovoru byly zaměřeny na získání základních faktografických dat od respondentů, jako jsou pohlaví, věk a délka života v DOZP. Následující čtyři otázky se týkaly kurzu pro doplnění základního vzdělání. Další otázky se zaměřily na život respondentů, např. bydlení, kamarádské vztahy, trávení volného času. Respondenti hodnotili sami sebe po absolvování vzdělávacích aktivit, uváděli své plány do budoucnosti.

V dotazníku byly použity otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené.

5.2.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumného šetření se účastnilo 24 osoby (20 mužů a 4 ženy) s mentální retardací - žáků kurzu pro doplnění základního vzdělání v období od října do listopadu roku 2011. Výzkumné šetření obsahuje názory uživatelů služeb na jejich život, a taktéž na aktivity a činnosti pro jejich sociální rozvoj. Průměrný věk souboru byl 42,6 let. Modus, nejčetnější hodnota v souboru je 44 let.

Z hlediska úrovně mentální retardace byly v tomto souboru tři osoby s lehkou mentální retardací a dvacet jedna osoba se středně těžkou mentální retardací. U několika osob se střední mentální retardací bylo přítomno i jiné postižení, např. epilepsie, vady řeči, schizofrenie, oční vady, Downův syndrom, rozštěp patra.

Všechny osoby žijí v Domově pro osoby se zdravotním postižením. Devět osob v chráněném bydlení s částečnou asistencí mimo areál DOZP, osm osob ve výcvikovém chráněném bydlení v areálu, kde je poskytována jen 12-hodinová míra podpory a sedm osob žije na odděleních, kde je nepřetržitá asistence. Tři z žen žijí v bytě s partnerem, ostatní žijí na pokojích či bytech samostatně nebo nejvýše s jedním spolubydlícím.

20 osob navštěvovalo před vstupem do programu již dříve vzdělávání. Byly to třídy v zařízeních, kde jmenovaní pobývali v dětském věku, či zvláštní školy v jejich rodišti, odkud poté přešli do tehdejšího ÚSP ve Stodě. Jeden muž je vyučen jako pomocný zahradník. Údaje o vzdělávání z mládí nejsou bohužel evidovány. Samotní uživatelé většinou uvádějí, že chodili např. dva roky do zvláštní školy nebo se začali vzdělávat až v našem zařízení. Několik osob bylo v dřívějších dobách zbaveno povinnosti školní docházky.

Všichni účastníci výzkumného šetření, vyjma muže trpícího schizofrenií, prováděli pomocné práce na různých pracovištích. Jednalo se o práci v prádelně, kuchyni, pekárně, cukrárně, na zahradě, ve svíčkárně, keramické dílně, při výrobě květináčů a na pozici pomocníka úklidu.

5.2.2 Otázky výzkumného šetření

1. Jsi muž nebo žena? Kolik je ti let?
2. Pamatuješ si, kolik let ti bylo, když jsi přišel bydlet ve Stodě?
3. Je dobře, že chodíš do školy (kurzu.) Co tě vedlo k tomu, že ses přihlásil?
4. Co máš na škole nejraději?
5. Pamatuješ si hry, které jste hráli?
6. Co se ti na nich nejvíce líbilo?
7. Učíš se nové věci nebo jen opakuješ to, co už umíš?
8. Nevadí ti, že je ve třídě někdo třeba více postižený než ty? Umíš se s ním bavit?
9. Dokážeš pomoci spolužákovi?
10. Umíš říci asistentkám, jak chceš trávit svůj volný čas?.
11. Vybral sis z nabídky nějakého kroužku v DOZP či v Domě dětí a mládeže?
12. Umíš mluvit na ulici s cizími lidmi a třeba se jich zeptat na cestu?
13. Víš, jak by ses bránil, kdyby tě někdo na ulici obtěžoval?
14. Máš v domově dobré kamarády?
15. Kamarádíš ve svém volnu s ostatními účastníky z kurzu?
16. Dokážete se domluvit na práci ve vaší domácnosti?
17. Účastníš se porad uživatelů s personálem vašeho oddělení?
18. Víš, jak a kde si můžeš stěžovat na chování personálu či ostatních uživatelů?
19. Máš teď nějaký cíl, co se chceš naučit nebo čeho chceš dosáhnout?
20. Myslíš si, že jsi teď šikovnější ve svém jednání, než jsi byl dříve?

6 Analýza výsledků výzkumného šetření

Položka dotazníku č. 1 : Jsi muž nebo žena? Kolik je ti let?

Tabulka k položce č. 1 Pohlaví a věk respondentů

Muži			Ženy		
Věk mužů	Počet mužů daného věku	Počet mužů daného věku	Věk žen	Počet žen daného věku	Počet žen daného věku
	Absolutní četnost	Relativní četnost		Absolutní četnost	Relativní četnost
20-30 let	4	20%	20-30 let	0	0%
31-40 let	3	15%	31-40 let	1	25%
41-50 let	10	50%	41-50 let	1	25%
51-60 let	3	15%	51-60 let	2	50%
Celkový počet mužů	20		Celkový počet žen	4	

Z tabulky č. 1 vyplývá, že věkové rozpětí respondentů se pohybuje v rozmezí 20 – 60 let, u mužů je to přesně 22 – 58 let, u žen věk 35 - 58 let. Celkový počet mužů je 20, což v tomto případě činí 83,3% z celkového počtu respondentů, zbývajících 4 ženy tvoří 16,7% z celkového počtu respondentů.

Položka dotazníku č.2: Pamatuješ si, kolik let ti bylo, když jsi přišel bydlet do Stodu?

Ukázka několika odpovědí:

S,, Byl jsem malý.“

P,, Ještě když bylo starý zelený oddělení.“

T,, Nevim.“

U,, Bylo mi 18.“

B,, Nevím, už jsem tu dávno.“

Tabulka k položce č.2 Pamatuješ si, kolik let ti bylo, když jsi přišel bydlet do Stodu?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přesně určený věk	4	20%	3	75%
Neví	10	50%	1	25%
Byl jsem malý(á)	6	30%	0	0%

Z tabulky č.2 vyplývá, že přesně určit začátek svého pobytu v DOZP umělo pouze 7 osob, což činí 29,2% respondentů. Vyšší počet žen z tohoto zastoupení je dán teprve předloňským přestěhováním do zařízení DOZP. 11 osob (tj.45,8% respondentů) nevědělo či určilo zcela nesprávně začátek pobytu. Poslední skupina 6 osob (tj.25% respondentů) uváděla jako svoji odpověď oddělení, kam nastoupili či se snažili svoji odpověď určit výčtem osob, které zde pracovaly. Z daného můžeme vidět problém osob s mentální retardací přesně určovat dění v časové přímce. Tento údaj není pro ně důležitý. Nejpočetnější skupina respondentů - mužů ve věku 50 – 60 let je z dostupných materiálů v zařízení průměrně již 40 let. Zažili tedy v DOZP (dříve ÚSP) dobu socialismu, kdy byli uživatelé těchto zařízení spíše izolováni od okolního prostředí.

Položka dotazníku č.3: Je dobře, že chodíš do školy (kurzu.) Co tě vedlo k tomu, že ses přihlásil?

Ukázka několika odpovědí:

K., Jsem spokojenější a je mi veselo, když chodím do školy.“

J., Protože rád píšu a počítám a taky kvůli učitelce, je moc hodná.“

D., Protože počítáme a já si potom můžu sám nakupovat.“

G., Už jsem chodil dřív a bavilo mi to, tak chodím dál.“

P., Jezdíme na krásný výlety, třeba do divadla a na koncerty.“

Tabulka k položce č.3 Je dobře, že chodíš do školy (kurzu.) Co tě vedlo k tomu, že ses přihlásil?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Chci se naučit číst, psát a počítat	10	50%	4	100%
Už jsem chodil i dřív	3	15%		
Paní učitelka je hodná	3	15%		
Jezdí se tu na pěkné výlety	4	20%		

Z odpovědí je patrné, že uživatelé se chtějí naučit číst, psát a počítat. Otevírá se jim tímto možnost k navýšení kapesného, se kterým budou moci manipulovat dle svých zájmů a potřeb. Tuto odpověď uvedlo 14 osob – tj.58,3% z celkového počtu respondentů. U žen je dáno 100% zastoupení tím, že všechny podaly přihlášku do kurzu s tím, aby si mohly zažádat o kapesné, které neměly z předešlých zařízení vůbec přiznáno.

U 3 osob (tj.15% respondentů) jsou důvodem již dobré předešlé zkušenosti se vzděláváním, u dalších 3 osob (tj.15%respondentů)) sympatie k vyučující a zbývající 4 osoby (tj.20% respondentů) uvádějí jako důvod kulturní vyžití organizované kurzem. Je to např. návštěva divadla, filmového festivalu, koncertů atd.

Nutno ovšem dodat, že v odpovědích bylo uváděno najednou i několik důvodů. Do tabulky byl zadán vždy první uvedený důvod ke studiu.

Položka dotazníku č.4 : Co máš na škole nejraději?

Ukázka několika odpovědí:

A „ Počty a psaní. Píšu i doma. “

P „ Výlety autobusem. Pojedeme do Plzně na hady. “

I „ Povídání o životě. Co je nového, jak se nám daří. “

U „ Učitelku. “

J „ Peníze se teď učím. “

Tabulka k položce č.4 Co máš na škole nejraději?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Počítání a psaní	5	25%	1	25%
Povídání	5	25%	2	50%
Paní učitelku	3	15%	1	25%
Výlety	3	15%		
Že se učíme nové věci	4	20%		

Z výše uvedené tabulky č.7 je zřejmé, že právě sociální kontakt s vyučující či spolužáky je hlavním důvodem k tomu, že se uživatelé přihlásili do kurzu. Sečtením položek POVÍDÁNÍ+PANÍ UČITELKU+VÝLETY dostaneme 58,4%, což převyšuje položky udávající důvod přímo orientovaný na výkon v různých předmětech.

Položka dotazníku č.5 : Pamatuješ si hry, které jsme hráli?

Ukázka několika odpovědí:

L „ Jo, pamatuju.“

H „ Skoro všechny.“

F „ Pamatuju si to.“

U „ Musí mi něco připomenout.“

J „ Ano.“

Tabulka k položce č.5 Pamatuješ si hry, které jsme hráli?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	16	80%	3	75%
Pamatuji si některé hry	4	20%	1	25%
Ne	0	0%	0	0%

Z dotazníku č.5 jasně vyplývá, že aktivity, které osoby s mentální retardací samy vyzkouší a jsou jim připomínány, bývají pro ně dobře zapamatovatelné. 19 osob (tj. 79,2% respondentů) si pamatovalo vše, 5 osob (tj. 20,8% respondentů) si pamatovalo několik her. Tato činnost je pro ně nová a zajímavá, což také přispělo k dobrému zapamatování.

Položka dotazníku č.6: Co se ti na nich nejvíce líbilo?

- A „Já ráda hraju scénky. Bylo to jako doopravdy.“
B,, Že jsme to dřív nehráli.“
C,,Předtím to s náma nikdo nedělal. Tuty věci nás baví.“
D,, Byl jsem jako herec.“
E,, Pamatuju si to pořád.“
F,, Že jsme se střídali.“
G „Že nás učitelka fotila a měli jsme to na nástěnce.“
H,, Učitelka se ptala, jestli chceme hrát zase někdy jindy.“
CH,, Bylo to pěkný.“
I,, Líbilo se, když jsem hrála policajtku.“
J,, Všechno.“
K,, Měli jsme židle dokola.“
L ,, Ano, pěkný. Já to uměl. Paní učitelka mi chválila.“
M ,, Jo, líbilo. Třeba že mi nemůžou říkat lidi Ludvo, když jim to nedovolím.
Jsem už velkej, tak mi musí říkat pane.“
N,, Pěkný to bylo.“
O,,Mně bavilo to všechno.“
P,,Jako když jsme byli v Plzni v divadle.“
R ,,Líbilo se mi to.“
S ,,Učitelka hrála s náma, to jsem měl největší radost.“
T ,,Líbilo.“
U ,,Hezký to bylo.“
V ,,Vím, co mám dělat.“
Z ,, Nemam dávat nikomu svou průkazku.“

Jednotlivé typy odpovědí vypovídají o tom, že v tomto učení našli uživatelé nové informace a zážitky, které jim utkvěly v paměti. Byli dostatečně motivováni vyučující, formy a metody výuky zvolené pro tuto činnost odpovídaly potřebám k naplnění cíle her.

Radost z činností, které dříve uživatelé neznali a partnerské chování vyučující jsou nejčastěji uváděné vzpomínky z výuky. Respondenti M a Z uvedli i praktické znalosti, které získali.

Položka dotazníku č.7: Učíš se i nové věci nebo jen opakuješ to, co už umíš?

Ukázka několika odpovědí:

D „Už počítám do 40. Dřív jen do 20.“

CHB „ Učím se sčítat i pod sebe.“

P „ Píšeme pohledy k Velikonocům a Vánocům. Dřív jsem nic neposílal.“

U „ Já se nechci učit nic nového. Mně stačí to, co znám.“

M „ Učíme se nové věci, třeba číst.“

Tabulka k položce č.7 Učíš se i nové věci nebo jen opakuješ to, co už umíš?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Učím se i nové věci	19	95%	4	100%
Opakujeme jen to, co už umím	1	5%		

Z výše uvedené tabulky č.7 vyplývá, že v kurzu se pokračuje v získávání nových znalostí a dovedností. I přes věk uživatelů a jejich mentální retardaci je u každého potenciál k tomu, aby byl vzděláván dál, samozřejmě dle jejich individuálních učebních plánů.

Položka dotazníku č.8: Ve třídě je někdo třeba více postižený než ty. Umíš si s ním povídat?

Ukázka několika odpovědí:

N., Bavím se se všema. “

A., Umím. “

J., Učitelka říká, že se máme chovat slušně k ostatním. Říká, že nás má taky ráda všechny stejně. “

F., Třeba Pavel špatně mluví, nevím, co říká. “

C., Jsem schopnej, tak jim pomáham a jsem na ně hodnej. “

Tabulka k položce č.8 Ve třídě je někdo třeba více postižený než ty. Umíš si s ním povídat?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Umím si s ním povídat	19	95%	3	75%
Neumím si s ním povídat	1	5%	1	25%

Tabulka č.8 ukazuje na dobré mezilidské vztahy a komunikaci ve třídě.

22 osob (91,7% respondentů) udává, že je schopno komunikovat i s více postiženými spolužáky. Z rozhovorů vyplynulo, že zbývající 3 osoby (tj.8,3% respondentů), které si myslí, že toto nedokážou, brzdí řečové postižení kamarádů.

Položka dotazníku č.9: Dokážeš pomoci spolužákovi?

Ukázka několika odpovědí:

C., Radek furt padá, tak ho na výletu vodím, aby moch jet.“

CHB.,Jo.“

T.,Ano, třeba jsem mu pomáhal, když jsme psali pohled.“

H.,Dokážu.“

N.,Jo. Honza se mi drží, když někam jdeme. Má někdy záchvaty.“

Tabulka k položce č.9 Dokážeš pomoci spolužákovi?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	20	100%	4	100%
Ne				

100% kladné odpovědi na to, zda dokážou uživatelé pomoci kamarádovi, svědčí o dobrém sociálním klimatu třídy. Výsledek vypovídá o tom, že se vyučující snaží zaměřit orientaci své práce na udržení dobrých vztahů mezi členy skupiny. Pomoc druhým, která je nezištná, je již vyšším stupněm projevu sociální vyspělosti člověka.

Položka dotazníku č.10: Umíš říci asistentkám, jak chceš trávit svůj volný čas?

Ukázka několika odpovědí:

N „ Když je to moje volno, tak si přece můžu dělat, co chci já.“

K „ Umim, vyšívam, poslouchám kazety.“

A „ Jo, umím.“

U „ Umim. Ale někdy nechci dělat nic.“

C „ Ano.“

Tabulka k položce č.10 Umíš říci asistentkám, jak chceš trávit svůj volný čas?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	20	100%	4	100%
Ne	0	0%		

Celkem 24 osob (tj. 100% respondentů) uvádí svoji schopnost říci si přesně, jak chtějí trávit svůj volný čas. Každý preferuje různé typy a způsoby trávení volného času. V rozhovorech uváděli i uživatelé z oddělení s celodenní asistencí, že mají např. v odpoledních hodinách „dobu pro sebe,“ kdy se mohou zcela sami rozhodnout, jak ji prožijí. Na chráněném bydlení je toto již samozřejmé.

Pakliže mají uživatelé možnost trávit volný čas podle svých představ, samozřejmě s určitým ohledem na provozní režim zařízení, dostavuje se u nich pocit štěstí, uspokojení a vnitřního klidu.

Položka dotazníku č.11: Vybral sis z nabídky zájmového kroužku v DOZP?

Ukázka několika odpovědí:

E „, Chodím na sportovní kroužek, to mi baví nejvíc.“

J „,Vybral. Na náboženství, na sportovní kroužek, jezdím na vodu a ještě do čajovny.“

F „, Já nechodím nikam.“

A „, Jo. Já do čajovny a taky na taneční.“

P „, Ano. Jezdím na Březí.“

Tabulka k položce č.10 Vybral sis z nabídky zájmového kroužku v DOZP?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	14	70%	4	100%
Ne	6	30%		

Z tabulky položky č.11 vyplývá, že 75% respondentů si vybralo z nabídky zájmového kroužku v DOZP, zbylých 25% respondentů nenavštěvuje žádný z kroužků. Z rozhovorů je zcela evidentní, že uživatelé služeb si vybírají aktivity z větší části kvůli osobám, které jednotlivé kroužky vedou. Je důležitý citlivý, přátelský vztah s uživateli. Svůj volný čas mají zájem trávit s lidmi, kterým důvěřují a jsou pro ně vzorem. Někteří uživatelé jsou členy i několika kroužků.

Z volnočasových aktivit pořádaných DOZP, které uživatelé navštěvují, se nejčastěji vyskytovala čajovna a rekreace na Březí, poté sportovní kroužek, vodácký tábor a taneční kurz. V menší míře kroužek náboženství, rybářský kroužek a kroužek vyšívání. Celkově je nabídka aktivit velice pestrá.

Položka dotazníku č.12: Umíš mluvit na ulici s cizími lidmi a třeba se jich zeptat na cestu? Ukázka několika odpovědí:

S., Na cestu se zeptat umím. Poprosím a oni mi to řeknou.“

M., Paní, jak se dostanu na nádraží? “

K., Já jo. Zeptám se, že to nemůžu najít. Poprosím v krámu a oni mi poradí.“

I“ Jo, to umím. Zeptat se nebojím. Třeba v Mariánkách jsem se ptala.“

J., Já asi ne.“

Tabulka k položce č.12 Umíš mluvit na ulici s cizími lidmi a třeba se jich zeptat na cestu?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	18	90%	3	75%
Ne	2	10%	1	25%

Výsledky tabulky položky č.12 ukazují na dobré komunikační schopnosti uživatelů.

Umět vyjadřovat své poznatky, názory, pocity, potřeby a zdokonalování schopnosti komunikace s jinými lidmi, to je jedna z hlavních oblastí výuky v celoživotním vzdělávání lidí s mentální retardací.

21 osoba (tj.91,7% respondentů) uvádí, že je schopna na ulici oslovit o pomoc cizího člověka a 3 osoby (tj.8,3% respondentů) nevěří, že by tohoto byly schopny.

Položka dotazníku č.13: Víš, jak by ses bránil, kdyby tě někdo na ulici obtěžoval?

Ukázka několika odpovědí:

I., Vlepila bych mu jednu, mám pěknou sílu. Hned bych volala policajty. “

O,,Jo, nenechal bych si to líbit. Utíkal bych. “

K,,Poprosim lidi okolo, aby mi pomohli. “

L,,Já sám do města nechodím, asi bych to neuměl. “

C,,Já umim bránit i Hanku, když jdeme ven. Poprosil bych o pomoc v krámu. “

Tabulka k položce č.13 Víš, jak by ses bránil, kdyby tě někdo na ulici obtěžoval?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Budu křičet	4	20%	1	25%
Uteču	4	20%		
Zavolám policii	5	25%	2	50%
Zmlátím ho	2	10%	1	25%
Poprosím lidi kolem o pomoc	4	20%		
Neumím se bránit	1	5%		
Budu se bránit jinak (uved' jak)				

Z výše uvedené tabulky k položce dotazníku č.13 jasně vyplynulo, že většina uživatelů (95,9% respondentů) by situaci svého obtěžování aktivně řešila. 7 osob (tj. 29,2% respondentů) by volalo policii, 5 osob (tj. 20,8% respondentů) by křičelo, 4 osoby (tj. 16,7% respondentů) by utíkaly, 4 osoby (tj.16,7% respondentů) by poprosily kolemjdoucí o pomoc a 3 osoby (tj.12,5% respondentů) by se bránily fyzicky. Jedna osoba (tj.4,1% respondentů) uvedla, že by se neuměla bránit. Jedná se o uživatele se silnou epilepsií, který se sám nikdy bez doprovodu asistentů mimo areál nepohyboval a s největší pravděpodobností tomu nebude ani v budoucnosti.

Uživatelé ví, že konfliktní situace jsou přirozenou součástí každodenního života a jsou na ně připravováni. V kurzu, který uživatelé navštěvují, se jedná o projektové metody, které poskytují příležitosti k praktickému řešení úkolů a problémů ze života jich samotných.

Položka dotazníku č.14: Máš v domově dobré kamarády?

Ukázka několika odpovědí:

M., Jo, mám Jirku, Štěpána a Petra. “

B., Mám, kamarádím s hodně lidma. “

F., Ano, chodí ke mně na návštěvy. Ale musí vždycky zaklepat, když jdou ke mně do bytu. “

I., Já mám partnera Fandu, ten mi stačí. Potom už kamarádím jen s Aničkou a Jarmilkou. “

D., Jo, chodíme s kamarádama na vycházky, posloucháme dechovku, koukáme na televizi. Pijeme kafe. “

Tabulka k položce č.14: Máš v domově dobré kamarády?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Mám jen pár dobrých kamarádů	11	60%	3	75%
Mám hodně dobrých kamarádů	9	45%	1	25%
Nemám žádné dobré kamarády	0	0%	0	0%

Z výsledků šetření položky č.14 je patrné, že všichni uživatelé udržují dobrovolně sociální kontakty – kamarádství. 14 osob (tj.58,3% respondentů) udává, že má jen pár dobrých kamarádů, 10 osob (tj.41,7% respondentů) udává, že má hodně dobrých kamarádů. Je zřejmé, že pod označením „dobrý kamarád“ si respondenti, i přes vysvětlení, představili osoby jim různě blízké. Pozitivní je údaj, že se nikdo necítí osamocen, vně společnosti, ve kterém žije. Žádná osoba nevedla, že by neměla žádného dobrého kamaráda. Přátelské vztahy s druhými lidmi vedou ke spokojenému životu každého člověka.

Položka dotazníku č.15 : Vycházíš nyní lépe s ostatními uživateli, se kterými jsi dříve nekamarádil?

Ukázka několika odpovědí:

J., To jo, protože paní učitelka nás střídala při hrách a museli jsme hrát se všema. S někým je sranda, ani jsem to nevěděla.“

A., Jo, protože si pomáháme. Vůbec jsem je neznala, až při hrách.“

D.,Jo, teď se znam víc s Pepou, Kájou a Pavlem.“

K.,Dřív sem je neznal, byli z jinýho oddělení. Teď už se umim s nima bavit. Třeba pomůžu někde na oddělení a mam radost, že se na mě smějou.“

B.,Jo. Poznali jsme se a je to o hodně lepší.“

Tabulka k položce č.15 Vycházíš nyní lépe s ostatními uživateli, se kterými jsi dříve nekamarádil?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	20	100%	4	100%
Ne	0	0%	0	0%

24 osob (tj.100% respondentů) cítí, že nyní vychází s ostatními uživateli lépe. Tento výsledek je dán rozvojem interakce mezi jednotlivými členy kurzu. Relativně blízké, neformálně vzniklé vztahy přispívají k dobrému klimatu ve třídě. Tento posun je patrný i ve vztazích s uživateli mimo kurz. Respondenti se zapojují do sociálních kontaktů, které jsou jim zdrojem specifických zkušeností. Komunikací získávají informace, které jim přispějí k porozumění druhým osobám a okolnímu prostředí, a tedy mohou být prvotním stimulem ke zlepšení vztahů mezi obyvateli DOZP.

Položka dotazníku č.16 : Jak jste si se spolužáky rozdělili práci ve vaší třídě?
Vím, že zde nemáte paní uklízečky.

A „ Já chodím do školy ráno, protože odpoledne mám práci. Tak třeba umyju nádobí.“

B „Já připravuju druhý skupině čaje a kafe. Aby se neopařili, třesou se jim ruce. To sem si vzal na starost.“

C „Udělám, co je třeba. Střídáme se.“

D „Někdy vytírám třídu. Někdo třeba nemůže, má vyrážku.“

E „ Chodím do kanceláře s papírama, s tím chodím já.“

F „ Vynáším koš.“

G „Já? Já se střídám s ostatníma ve vytírání třídy.“

H „ Já zalejvám kytky, jen málo, aby neschnily.“

CH „Utřu prach ve čtvrtek.“

I „Chodím s odpadkama, musí se každý den, aby to nesmrdělo.“

J „Já chodím fasovat pro třídu drogerii.“

K „Utírám prach.“

L „Meju umyvadlo.“

M „ Vytírám kumbály, máme tři.“

N „Mam na starost konvici, čistím jí.“

O „Meju stoly.“

P „Já meju hrnečky.“

R „Jdu s košem.“

S „Meju naše stoly.“

T „Utírám stoly.“

U „Zametám.“

V „Zametám, mám koště a lopatku.“

Z „Umím pěkně vytírat, tak vytřu.“

Jednotlivé typy odpovědí ukazují na schopnost uživatelů spolupracovat a podílet se na práci ve skupině. Chápou smysl toho, co dělají. Radili se a rozhodovali se v kolektivu společně. Bylo jim umožněno, aby si zvolili, co, kdy a jak budou činit. Převzali zodpovědnost za svoji práci – úklid jejich třídy. Velice pozitivní je fakt, kdy méně postižení uživatelé si vybrali ihned na začátku dobrovolně těžší práci.

Položka dotazníku č.17: Účastníš se porad uživatelů s personálem vašeho oddělení?

Ukázka několika odpovědí:

U „ Nemáme porady. “

I „Jo, máme porady každý čtvrtek. “

F „ Ano. Na nástěnce je to napsaný, ještě všem řeknou, kdy to bude. “

K „ My se domlouváme na mých schůzích, co mám. Mám tam svoje asistentky a kamarády“

G „ Jo, chodím na ně. “

Tabulka k položce č.17 Účastníš se porad uživatelů s personálem vašeho oddělení?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	14	70%	4	100%
Ne				
Porady se u nás nekonají	5	25%		
Domlouváme se jinak (uveď jak)	1	5%		

Z odpovědí na položku č.17 je zřejmé, že uživatelé mají zájem hovořit o svém životě, plánech a cílech s personálem jejich oddělení. 18 osob (tj.75% všech respondentů) se pravidelně účastní porad. Jde o všechny obyvatele chráněného bydlení v DOZP. 6 osob (20,8% všech respondentů) uvedlo, že tyto porady se u nich nekonají. Jedná se o oddělení s nepřetržitou asistencí. Jedna osoba (4,2% všech respondentů) uvedla, že si vše domlouvá s personálem na případové konferenci. Toto je však jednou za tři až šest měsíců, což není pravidelná porada řešící například týdenní plán akcí uživatelů. Z rozhovoru je patrné, že by tito uživatelé uvítali porady či schůzky se svojí vedoucí oddělení a asistentkami, tak jako je tomu na chráněném bydlení.

Položka dotazníku č.18: Víš, jak a kde si můžeš stěžovat na chování personálu či ostatních uživatelů?

Ukázka několika odpovědí:

M., Jo, Radkovi, Vlad'ce a učitelce.“

H.,Jdu za panem ředitelem, tomu to můžu říct.“

E.,Vim, paní vedoucí oddělení.“

Z.,Na komisi etickou. Schránka je na chodbě.“

A.,Panu ředitelovi a Radkovi.“

Tabulka k položce č.18 Víš, jak a kde si můžeš stěžovat na chování personálu či ostatních uživatelů?

Typ škálové odpovědi	Muži		Ženy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	17	85%	4	100%
Ne	3	15%		

Šetřením položky dotazníku č.18 bylo prokázáno dobré seznámení uživatelů DOZP s jejich právy.21 osob (tj.87,5 všech respondentů) ví přesně, jakým způsobem by řešilo bezpráví či příkoří činěné na nich či kamarádech. Jako velmi pozitivní je důvěra k vedení DOZP. Z rozhovoru je patrné, že mohou všichni přijít k panu řediteli či jeho zástupci, kdykoliv uznají tuto potřebu za důležitou. Jako další varianty byly uváděny etická komise, vedoucí oddělení a učitelka kurzu. 3 osoby (tj.12,5% všech respondentů) nevěděly, jakým způsobem by si měly stěžovat. Jednalo se o nejvíce postižené žáky kurzu.

Je však výborné, že schopnější uživatelé vědí, že je jejich povinností nahlásit, jestliže by bylo ubližováno slabším kamarádům.

Položka dotazníku č.19 : Máš teď nějaký cíl, co se chceš naučit nebo čeho chceš dosáhnout?

A „Chci jet k moři. Pan ředitel mi slíbil, že zavolá do Bystřice a zeptá se, jestli můžu jet s nima.“

B „ Naučit se vařit víc jídel.“

C „ Odstěhovat se do Přeštic do bytu. Už to mám domluvený s Radkem.“

D „ Naučit se nakupování snídaně, svačiny a večeře.“

E „ Jet do televize do Prahy.“

F „ Odstěhovat se do Holýšova.“

G „ Skoro všechno už umím.“

H „ Se školou jet do Český televize.“

CH „ Víc vařit.“

I „ Já se chci naučit jízdu, abych jezdila do Pramene sama nebo s Fandou.“

J „ Nakupování jídla.“

K „ Chodit nakupovat sám.“

L „ Jezdit za mojí holkou Kristýnou do Zbůchu. Už tam jezdím na rande s Nad'ou (asistentka.)“

M „ Chtěl bych zametat ulice v Nýřanech, až se tam přestěhuju.“

N „ Žehlení, vaření – abych se naučil víc věcí do bydlení.“

O „ Bydlet v Holýšově, abych to měl blíž domů.“

P „ Chodit furt do školy.“

R „ Jet k Pepíkovi (bratr.)

S „ Abych pracoval v pekárně.“

T „ Až se přestěhuju, aby byla pořád škola.“

U „ Přestěhuju se, klid mít budu.“

V „ Školu chci, výlety a divadlo.“

Z „ Mít se ráda pořád s Jindříškem.“

Jednotlivé typy odpovědí na položku č.19 ukazují snahu uživatelů o sebeuplatnění a sebeprosazení. Přemýšlí o svých cílech, vědomi si vlastní způsobilosti vytýčeného cíle skutečně dosáhnout. Jelikož na chráněném bydlení již nemusí plně využívat služeb kuchyně DOZP, tak se snaží zdokonalit v nákupech a vaření.

S plánem transformace DOZP je aktuální přestěhování uživatelů do jiných lokalit. Několik odpovědí je tohoto typu. Dále uvádí jako své cíle oblast mezilidských vztahů - láska, vztah s bratrem. Dalšími cíli jsou pokračování jejich vzdělávání, účast na kulturních akcích a naučit se samostatně jezdit dopravními prostředky.

Položka dotazníku č.20 : Myslíš si, že jsi teď šikovnější ve svém jednání než jsi byl(a) dříve?

Ukázka několika odpovědí:

O,,Jo, žiju sám, chodím po městě. V noci mi hlídat nemusí.“

G,,Umím všechno pro život.“

CH,,Jo, to jo. Dřív jsem byl zavřený na oddělení.“

I,,Nevím. Už jsem byla šikovná i předtím.“

H,,Jo, teď už vim, co a jak dělat.“

Tabulka k položce č.20 Myslíš si, že jsi teď šikovnější ve svém jednání než jsi byl(a) dříve?

	Muži		Ženy	
Typ škálové odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	16	80%	3	75%
Ne	0	0%	0	0%
Nevím	4	20%	1	25%

Na otázku odpovědělo 19 osob (79,2% respondentů) kladně. Z odpovědí vyplývá jejich radost nad svojí životní situací, kdy dokazují, že jsou za individuální přiměřené podpory schopni žít samostatněji a využívat nabyté vědomosti a dovednosti ve svém životě. 5 osob (10,8%respondentů) neví, zda jsou šikovnější. Nevěděli, jak sebe sami ohodnotit. Je však pozitivní, že nehodnotí svoji situaci negativně.

Kazuistiky žáků - uživatelů služeb

Pavel

Pavel se narodil v roce 1954, má jednoho zdravého bratra. Matka byla v domácnosti, v době narození Pavla ve věku 33 let. Otec pracoval jako úředník, v době narození Pavla ve věku 34 let. Záznamy o průběhu těhotenství, porodu a poporodním období nejsou známy. V 8 letech přijat do ÚSP Přeštice. Do ÚSP Stod nastoupil v roce 1968 s diagnózou střední mentální retardace, Downův syndrom. Dle záznamů byl klidný, snažil se spolupracovat, mezi klienty bezkonfliktní, emocionálně vyrovnaný. Řeč mírně dysláická, verbální projev jednoduchý. Hygienu dodržoval sám. Byl zařazen do pracovní terapie, rád se účastnil prací na dílně či zahradě. Rodina vždy jevila o syna zájem, Pavel jezdil často na pobyty domů.

Současnost

Zdravotní stav

Pavel trpí obezitou a varixovým onemocněním obou dolních končetin. Vzhledem k tomuto je pomalý, ale klasická chůze mu nedělá problémy.

Zaměstnání

Pavel pracuje každé dopoledne v ergoterapeutické dílně. 3x v týdnu pomáhá při výrobě svíček a 2x v týdnu v dílně ŠIKOVNÁ MYŠ. Zodpovědně plní své povinnosti, chápe smysl pracovní doby, pojem nadřízený, dodržuje bezpečnost práce.

Bydlení

Vždy žil na odděleních, kde byl celodenní dohled asistentů či vychovatelů. Pavel však v průběhu let dokázal, že je schopen žít jen s částečnou dopomocí asistentů a jeho sociální rozvoj pokročil do té míry, že nyní žije na výcvikovém chráněném bydlení, kde je pouze 12-hodinová podpora.

Zájmy

Navštěvuje kroužek náboženství a čajovnu. Ve svém osobním volnu ještě rád vyšívá dečky křížkovým stehem, poslouchá dechovou hudbu a sleduje kriminální seriály.

Sociální vztahy

Ve vztahu k ostatním uživatelům služeb je nyní více spontánní, má větší potřebu sociálního kontaktu. V kolektivu nemá nepřátele, dokáže pomoci. Udržuje vztah se svojí slečnou Irenkou z DOZP Mnichov. Píše si dopisy, navštěvují se na kulturních akcích.

Motivace

Pavel je sebevědomější, dokáže jednoduše formulovat svá přání či potřeby. Je motivován kroky, které již zvládl a ví, čeho by chtěl v budoucnu dosáhnout viz. IPP.

Ve výuce je jednoznačně motivován pochvalou učitelky, ale také známkami, které za svoji práci získal. Vše s hrdostí ukazuje na svých případových konferencích.

Dále jsou motivací např. výlety, které má naplánovány se třídou či VCHB. V tomto roce se účastnil představení Komorního divadla v Plzni "Noc na Karlštejně", filmového festivalu v Horšovském Týně, divadelního festivalu ve Stodě, exkurze do ZŠ internátní, místní pošty. Navštívil Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, vánoční výstavu a koncert.

Vzdělávání

Z vlastní svobodné vůle chce docházet do vzdělávacího odpoledního kurzu. Potřeba seberealizace v kurzu je u něho velice důležitá. Uvědomuje si, že pakliže se zdokonalí např. v manipulaci s penězi, má možnost si zažádat o navýšení kapesného, a tím se dostat na více akcí, které by jej zajímaly. Již se nebrání novému učivu, zvláště v předmětu počty udělal za dva roky velký pokrok.

Vlastní zkušenosti při využití naučených dovedností v jeho soukromém životě

Pavel se účastnil výletu do Pivovarského muzea v Plzni. Spolu s ním jelo také jedenáct uživatelů služeb, takže se dá říci, že skupina byla dosti početná. Cesta probíhala bez problémů, samotná expozice v muzeu se všem také líbila. Po skončení prohlídky si někteří z uživatelů nakupovali suvenýry, jiní si odskočili na WC. Po tomto jsme se odebrali z muzea s tím, že si najdeme cukrárnu, kde se občerstvíme. Bohužel Pavel si na poslední chvíli vzpomněl, že nechal svůj batoh na recepci muzea a v bez upozornění se tam vrátil. Chvíli zde musel čekat, než se mu paní pokladní mohla věnovat a když ovšem vyšel zpět před budovu, tak nikoho z naší skupiny neviděl. Jak sám říkal: „*Chtěl jsem brečet. Šel jsem do ulic okolo, ale tam jste nebyli. Potom jsem si ale vzpomněl, že mám číslo na tvůj mobil a musím se vrátit zpět do muzea, kde poprosím paní v pokladně, aby zavolala. Všechno jsem jí řekl, že jsem se ztratil a jestli by zavolala. Byla moc hodná. Měl jsem radost, když ses pro mě vrátila. Příště si budu dávat pozor.*“

Jiří

Jiří se narodil v roce 1968, má dva zdravé mladší bratry. Do ÚSP Stod byl přijat v roce 1981. Rodiče – rozdílný RH faktor, matka prodělala před narozením Jiřího 3 potraty. Porod ve 35. týdnu, váha 2100g, délka 45 cm. Do ÚSP byl přijat s diagnózou střední mentální retardace, hyperkinetický syndrom, perinatální poškození se strabismem. Dle záznamů byl klidný, snažil se spolupracovat, s velkým zájmem o společnost druhých klientů. Řeč dyslálická, verbální projev velice jednoduchý. Hygienu dodržoval sám. Byl zařazen do denního zaměstnávání, rád se účastnil prací v prádelně.

Z psychologického vyšetření z roku 1993 byl dodán závěr: celková mentální úroveň odpovídá 5 rokům a 9 měsícům.

Současnost

Zdravotní stav

Nynější zdravotní stav je dobrý bez vážnějších problémů. Jiří nosí brýle.

Zaměstnání

Jiří pracuje v dopoledních hodinách již delší dobu jako pomocník v prádelně DOZP. Má zde na starosti svoz prádla z jednotlivých oddělení. Pracuje zodpovědně a především s velkou chutí. Dle rozhovoru s ním je patrné, že vychází velice dobře se zaměstnankyněmi prádelny.

Bydlení

Jiří žil na odděleních s celodenním dohledem asistentů či vychovatelů. Jeho schopnosti však pokročily do té míry, že byl schopen bydlení na výcvikovém chráněném bydlení s 12-hodinovou podporou. V dnešní době je již schopen žít na chráněném bydlení ve středu města, kde je mu poskytována pouze několika hodinová asistence v pracovní dny.

Sociální vztahy

Jiří má velkou potřebu sociálních vztahů. Je velice rád ve společnosti druhých, tráví s ostatními uživateli většinu svého volného času. Vztahy s rodinou jsou velice pěkné. Jiří vychází dobře i s komunitou městečka, ve kterém žijí rodiče. Často vypráví, jak například pomáhá starším sousedkám, chodí tam na veškeré kulturní akce apod.

V DOZP navštěvuje sportovní kroužek, kroužek náboženství a je členem hudební skupiny. V odpoledních hodinách jeden týden v měsíci donáší písemnosti na poštu.

Motivace

Motivací je u Jiřího potřeba sociálního kontaktu. Přináší mu uspokojení přítomnost blízké osoby, společné zážitky, ale také pozitivní odezvy ze strany druhých osob.

Ve vzdělávání je to stimulace pochvalou, uznání ze strany vyučujících.

Vzdělávání

Z vyprávění Jiřího je patrné, že jako malý jezdil do zvláštní školy v Rokycanech. Prý mu to moc nešlo, byl zde přes týden na internátě až do doby přijetí do ÚSP Stod.

Tento rok se dobrovolně přihlásil do odpoledního vzdělávacího kurzu, kam zodpovědně také dochází. Snažíme se o obnovení již získaných znalostí, taktéž procvičujeme praktické znalosti pro samostatnější život – např. manipulaci s penězi a chování v rizikových situacích.

Plány do budoucnosti

Po transformaci DOZP měl zájem žít v Nýřanech. K tomu také směřoval Individuální plán podpory, ve kterém si Jiří se svým týmem vytýčil cíle, kterých chce dosáhnout a aktivně pracoval na jejich plnění. Po nedávném přestěhování na chráněné bydlení do centra města Stod se Jiří bude moci za určitou dobu rozhodnout, zda jeho zájem o bydlení v Nýřanech pokračuje či je spokojen v tomto bytě.

Vlastní zkušenosti při využití naučených dovedností v jeho soukromém životě

Jednou za dva roky jezdí uživatelé na výlet do Blovic, kde navštíví Základní školu internátní, která organizuje vzdělávací kurz. Dalším programem je prohlídka Muzea jižního Plzeňska v Blovicích a posezení v restauraci. Jako dárky vezli pro paní ředitelku své výrobky - svíčky a pečivo z pekárny, kde někteří pracují. Jiří jel poprvé. Velice se na setkání těšil a před příchodem do školy vyslovil přání, že by chtěl předat dárky za celou třídu on. Bylo mu to umožněno, i když dopředu nebyl instruován, jak by měl s paní ředitelkou hovořit. Bylo zajímavé sledovat, jakým způsobem se všeho zhostí. Po přivítání ve škole předstoupil před paní ředitelku. Dodržel přirozenou vzdálenost vhodnou k rozhovoru. Pozdravil, představil se svým jménem. Paní ředitelka mu podala ruku, on ji stiskl. Správně poznal, že bude používat vykání. „*Paní ředitelko, děkujeme, že jste nás pozvala na návštěvu. Moc jsme se těšili. Přivezli jsme vám dárky od nás. Všechno jsme sami dělali.*“ Paní ředitelka poděkovala a setkání pokračovalo ve velice příjemné atmosféře. Jiří dokázal nabyté dovednosti přenést do reálné situace.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo na základě výzkumného šetření vytvořit, popsat a interpretovat pohledy mentálně retardovaných osob z Domova pro osoby se zdravotním postižením, které se účastní aktivit pro sociální rozvoj jejich osobností.

Na základě rozhovorů se uskutečnilo otevřené a axiální kódování a v práci byly podrobně interpretovány a porovnávány jednotlivé zjištěné poznatky a kategorie.

V úvodu práce jsou popsány cíle, kterých mělo být dosaženo. V teoretické části práce je objasněn pojem mentální retardace na základě několika druhů klasifikace. Bylo popsáno sociální učení, osobnostně sociální výchova, sociální motivace a komunikace. Vše patřící do oblasti sociálního rozvoje jedinců.

V další části je představen Domov pro osoby se zdravotním postižením ve Stodě, včetně jeho služeb, cíle, poslání. Jsou uvedena zařízení v Plzeňském kraji, která poskytují služby pro shodný typ klientely, kterou má DOZP Stod.

V poslední kapitole teoretické části je popsán Kurz pro doplnění základního vzdělání, kterého se účastní respondenti - uživatelé služeb tohoto zařízení.

V rovině výzkumné si diplomová práce vytyčila za cíl zjištění, na jaké úrovni je sociální chování uživatelů služeb z pohledu výzkumníka, ale také z pohledu samotných respondentů.

Vzdělávání je z pohledu mentálně postižených prostředkem k naplnění jejich cíle naučit se číst, psát a počítat. Vidí v tomto zvýšení kvality svého života, dosažení větší míry samostatnosti a nezávislosti na druhých osobách. Chuť uživatelů dále se vzdělávat je daná také dobrou minulou zkušeností ze vzdělávání, osobou vyučující a společnými akcemi, které kurz organizuje.

Vyplývá, že člověk s mentálním postižením si z aktivit odnáší schopnost vyjádření svých názorů, poznatků a celkové zdokonalení komunikace s ostatními lidmi.

Umí říci, jak chce trávit svůj volný čas, je schopen si vybrat i z nabízených volnočasových aktivit. Je evidentní, že uživatel si vybírá aktivity z větší části i kvůli osobám, které je vedou. Má zájem trávit svůj volný čas s lidmi, kterým důvěřuje a jsou pro něj vzorem. Je důležité, že většina uživatelů dokáže přiměřeně řešit krizové situace. V kurzu pro doplnění základního vzdělání jsou za pomoci projektových metod na toto připravováni.

Zvládá kooperaci ve svém kolektivu, podílí se na práci ve skupině. Uživatelé se radili mezi sebou, rozhodovali společně o práci, kterou měli vykonat.

Z šetření vyšlo najevo, že všichni uživatelé udržují dobrovolně sociální kontakty – kamarádství. Nikdo se necítí osamocen, vně společenství, ve kterém žije. Rozvojem interakce mezi jednotlivými členy kurzu vznikají relativně blízké, neformální vztahy přispívající k dobrému klimatu ve třídě. Tento posun je patrný i ve vztazích s uživateli mimo kurz. Respondenti se zapojují do sociálních kontaktů, které jsou jim zdrojem specifických zkušeností. Komunikací získávají informace, které jim přispějí k porozumění druhým osobám a okolnímu prostředí, a tedy mohou být prvotním stimulem ke zlepšení vztahů mezi obyvateli DOZP

V uvědomění si svých práv, ale i povinností se prokázalo dobré seznámení uživatelů s touto oblastí. Je zřejmá důvěra k vedení DOZP, ke kterému mohou uživatelé kdykoliv přijít se svými problémy či stížnostmi. Potěšující je, že schopnější uživatelé ví, že je jejich povinností zastat se slabších kamarádů a nahlásit, jestliže by jim bylo z jakékoliv strany ubližováno. Uživatelé chráněného bydlení se pravidelně účastní porad s vedením svých oddělení, kde řeší své problémy a plánují akce, kterých se budou účastnit. Bylo by vhodné toto zavést i na odděleních s nepřetržitou asistencí, jelikož z rozhovoru je patrný zájem i těchto obyvatel.

Jednotlivé cíle všech respondentů svědčí o tom, že přemýšlí o svém životě a jsou kvalitně obeznámeni s plány transformace zařízení. Několik typů odpovědí se týká právě tohoto tématu, dále jsou to mezilidské vztahy, vzdělávání a společné zážitky – kulturní akce. Z odpovědí vyplývá radost nad životní situací a chutí něco dále měnit k lepšímu.

Na závěr mohu za sebe konstatovat, že výsledky mého šetření mne velice kladně překvapily. Bylo zajímavé slyšet, jak přemýšlí o svém životě samotní uživatelé. Edukace mentálně postižených osob jakéhokoliv věku má smysl, i když se například základy trivia někteří z nich nikdy nenaučí. Právě znalosti z oblasti osobnostní a sociální výchovy, spolu s výukou praktických dovedností, jsou tím podstatným, co si žáci odnášejí. Otevírá se jim možnost k pozitivnímu přístupu k životu. Takto postižení lidé mají stejná či podobná přání jako my všichni ostatní. Být šťastný, zažít úspěch ve své práci, mít někoho blízkého.

Anotace

Diplomová práce se zabývá sociálním rozvojem uživatelů služeb Domova pro osoby se zdravotním postižením. Práce se skládá z části teoretické a praktické.

V části teoretické je první kapitola věnována problematice mentální retardace, jejím příčinám, klasifikaci a charakteristice. V druhé kapitole jsou vyjmenovány zařízení DOZP v Plzeňském kraji, poskytované služby a jejich standardy. U DOZP Stod je podrobněji uvedeno poslání, cíle, principy, prostředky a transformace jeho služeb. Třetí kapitola pojednává o sociálním rozvoji – sociální učení, sociální motivace, sociální komunikace, osobnostní a sociální výchova. Čtvrtá kapitola je zaměřena na podporu vzdělávání mentálně retardovaných osob v DOZP Stod.

V praktické části se analyzuje výzkumné šetření u osob s mentální retardací, účastnících se Kurzu pro doplnění základního vzdělání, které se vyjadřovaly k otázkám svého sociálního rozvoje.

Abstract

This diploma paper deals with social development of persons using the services of a Home for Disabled Persons. The paper consists of theoretical and practical part.

The theoretical part addresses the problems of the mental retardation, its cause, classification and characteristics. The second chapter includes a list of the Homes for Disabled Persons in the Pilsner Region, incl. services provided and their standards, while the Home of Disabled Persons in Stod, in particular its mission, targets, principles, means and transformation of its services are described in detail. The third chapter deals with social development – social learning, social motivation, social communication, character education and social education. The chapter four is focused on the support of education of mentally retarded persons in the Home for Disabled Persons in Stod.

The practical part analyses the research investigation of individuals with mental retardation taking part in a Primary Education Course who answered the questions concerning their social development.

Seznam použité literatury a prameny

1. BARTOŇOVÁ, M.,B. BAZALOVÁ a J. PIPEKOVÁ. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-161-4.
2. BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Vyd.2. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-158-4.
3. HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada. 2010. ISBN 978-80247-3070-7.
4. HANSEN ČECHOVÁ, Barbara. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-388-8.
5. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
6. FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se*. Vyd.2. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-966-6.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
8. JELÍNKOVÁ, J., M. KRIVOŠÍKOVÁ a L. ŠAJTAROVÁ. *Ergoterapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-583-7.
9. KOLEKTIV AUTORŮ. *Kurz integrace dětí se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-206-8.
10. KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika podpory sociálních dovedností*. Praha: SPMR ČR, 2011. ISBN 978-80-260-0446-2
11. MÁTLOVÁ, Martina a kol. *I my jsme občané!*. Praha: Fokus, 2010. ISBN 978-80-254-6468-7.
12. LEBEER, Jo a kol. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-103-4.
13. MLČÁK, Zdeněk. *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-857-8.
14. MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-20-6.
15. MÜLLER, Oldřich a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. Olomouc: Univerzita Palackého. v Olomouci – VUP, 2001. ISBN 80-244-0231-9.

16. PECINA, Pavel. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. BRNO: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4554-4.
17. PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006, ISBN 80-7315-120-0.
18. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.
19. PRŮCHA, Jan., J.MAREŠ a E.Walterová. *Pedagogický slovník*. Vyd.4.Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
20. PŘINOSILOVÁ, Dagmar. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-157-7.
21. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.
22. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
23. SOVÁK, Miloš a kol.. *Defektologický slovník*.Vyd.3. Praha: H+H, 2000. ISBN 80-86022-76- 5.
24. ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*.Vyd.4. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-889-0.
25. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2002. ISBN-80-7178-678-0.
26. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.
27. VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80247-1865-1.
28. VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0698-5.
29. VALENTA, Milan a Olga KREJČÍŘOVÁ. *Psychopedie - kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných*. Olomouc: Netopejr, 1998, ISBN 80-902057-9-8.
30. VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7320-039-2.
31. VÁŽANSKÝ Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. Vyd.2. Brno: Print - Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.
32. VÝROST, Josef a Ivan SLAMĚNÍK (Eds.). *Sociální psychologie*. 2.vyd. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1428-8.
33. ZELINOVÁ, Milota. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6.

Legislativa: zákony, vyhlášky, předpisy

- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
- Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy
- Vzdělávací program zvláštní školy
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 158/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Internetové zdroje:

- DOMOV PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM STOD. *Domov pro osoby se zdravotním postižením STOD* [online]. 2011[cit. 2011-12-3]. <http://search.seznam.cz/?aq=-1&oq=dozp+stod&sourceid=szn-P&thru=&q=dozp+stod> Dostupné z: <http://www.dozpstod.cz/>
- PLZEŇSKÝ KRAJ. *Plzeňský kraj* [online]. 2011 [cit. 2011-11-08]. <http://www.kr-plzensky.cz/cs/kategorie/zdravotnictvi-a-socialni-veci?sekce=verejna-prava> Dostupné z: <http://www.kr-plzensky.cz/>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. MŠMT, 2011 [cit. 2011-11-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>
- SPOLEČNOST PRO PODPORU LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČESKÉ REPUBLICE,O.S. *Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s.*[online]. SPMPER.CZ, 2011 [cit. 2011-11-06]. Dostupné z: <http://www.spmper.cz/>

Seznam tabulek

- Tabulka (str.57) Jsi muž nebo žena? Kolik je ti let?
- Tabulka (str.58) Pamatuješ si, kolik let ti bylo, když jsi přišel bydlet do Stodu?
- Tabulka (str.59) Je dobře, že chodíš do školy (kurzu). Co tě vedlo k tomu, že ses přihlásil?
- Tabulka (str.61) Co máš na škole nejraději?
- Tabulka (str.62) Pamatuješ si hry, které jste hráli?
- Tabulka (str.64) Učíš se i nové věci nebo jen opakuješ to, co už umíš?
- Tabulka (str.65) Ve třídě je někdo třeba více postižený než ty. Umíš si s ním povídat?
- Tabulka (str.66) Dokážeš pomoci spolužákovi?
- Tabulka (str.67) Umíš říci asistentkám, jak chceš trávit svůj volný čas?
- Tabulka (str.68) Vybral sis z nabídky zájmového kroužku v DOZP?
- Tabulka (str.69) Umíš mluvit na ulici s cizími lidmi a třeba se jich zeptat na cestu?
- Tabulka (str.70) Víš, jak by ses bránil, kdyby tě někdo na ulici obtěžoval?
- Tabulka (str.72) Máš v domově dobré kamarády?
- Tabulka (str.74) Vycházíš nyní lépe s ostatními uživateli, se kterými jsi dříve ne-kamarádil?
- Tabulka (str.76) Účastníš se porad uživatelů s personálem vašeho oddělení?
- Tabulka (str.77) Víš, jak a kde si můžeš stěžovat na chování personálu či ostatních uživatelů?
- Tabulka (str.80) Myslíš si, že jsi teď šikovnější ve svém jednání než jsi byl(a) dříve?

Seznam příloh

1. Výuka zaměřená na rozvoj sociálních dovedností uživatelů služeb DOZP
2. Lekce „ Ztratil jsem se na výletu“
3. Lekce „ Jak poznám tykání od vykání“
4. Uživatelé služeb při kurzu sociálních dovedností
5. Uživatelé služeb při aktivitách mimo zařízení DOZP

Příloha č.1

Výuka zaměřená na rozvoj sociálních dovedností uživatelů služeb DOZP

Vždy bylo potřeba, aby se jednotlivá cvičení přizpůsobila potřebám konkrétní skupiny, jejich míře postižení, dovedností a zvolit efektivní výuku tak, aby si účastníci mohli své dovednosti co nejlépe osvojit. Výuku sociálních dovedností lze zlepšit: využitím nejvyššího možného počtu prvků přirozeného prostředí, důkladným cvičením v proměnlivých situacích a kontextech, využitím skutečných motivací a odměn a „ušlechtilou“ kompeticí (rivalitou).

Při naší práci jsme pracovali se cvičeními z těchto lekcí:

- Lekce Nebezpečné situace
- Jak poznám nebezpečného člověka
- Které informace o sobě sděluji a které nesdělují
- Ztratil jsem se
- Koho můžu požádat o pomoc
- Co je obtěžování a jak se mu můžu bránit
- Lekce Vztahy
- Rozlišuji různé druhy vztahů
- Co je to kamarádství
- Jak poznám dobrého kamaráda
- Co je partnerství
- Sbližování v partnerství
- Lekce Představuji se, seznamuji se
- Jak se představuji druhému člověku a komu podávám ruku první
- Jak mám pozdravit, komu mám vykat a komu tykat
- Lekce Dodržuji pravidla
- Co jsou to pravidla
- Neruším zvoněním, telefonováním
- Lekce Komunikace těla
- Jak používám gesta

- Lekce Poslouchám a reaguji
- Reaguji na oslovení a dotazy
- Jak můžu ukončit rozhovor
- Lekce Sebe prezentace
- Jaký jsem a co mám rád
- Co umím a k čemu potřebuji podporu
- Lekce Sebe prosazení
- Kde a o čem se rozhoduji
- Domlouvám se po dobrém

Příloha č.2

Lekce „Ztratil jsem se na výletu“

Hlavní cíle:

- Uživatelé samostatně řeší běžné životní situace a přiměřeně ke svým možnostem překonávají životní překážky.
- Uživatelé dokážou popsat problém, navrhnou různá postupná řešení.
- Uživatelé budou vědět, jakým způsobem se mají chovat, ztratí-li se na výletu.

Motivace:

Uživatelé seděli ve třídě v kruhu na židličkách. Převyprávěla jsem jim jasně a přehledně příběh, snažila jsem se být v přímém kontaktu s uživateli. U nich se vzbudil zájem, příběh vyvolal u všech napětí, měli zájem situaci vyřešit, dopátrat se jejího konce. Vyprovokovala se zvědavost a pozornost. Uživatelé plně přistoupili na fikci a pracovali se zaujetím.

„ Jsme na výletě v cizím městě, již jsme vyšli z muzea a máme v plánu se ještě podívat po okolí. Prohlížíme si výlohy obchodů, povídáme si s kamarády, vidíme mnoho nových a pěkných věcí. Když tu najednou si všimneme, že nevidíme nikoho z naší skupiny. Marně se rozhlížíme na všechny strany, nikde nikdo. Co s tím?“

Pánové začali překotně vykřikovat své návrhy:

„Nasednu na autobus nebo vlak a přijedu.“

- *„Ano, ale co když nasedneš na jiný vlak nebo nebudeš mít u sebe dost peněz? Ty trefíš na autobusové či vlakové nádraží v cizím městě?“*

„Stopnu si auto.“

- *„Já osobně bych nestopovala. Víte o tom, že je to dost rizikové? Co když nasednete k nějakému zlému člověku, který vám bude chtít ublížit nebo vás odveze úplně jinam?“*

„ Poprosím někoho o pomoc.“

- „To by bylo velmi vhodné. Ale koho a jak? Co řeknete? S čím budete chtít pomoci? Zahrajeme si tedy „jako“ tuto situaci a budeme se ji snažit vyřešit.“

Práce učitelky

- komentováním hru posunuje, zastavuje nebo nabízí alternativy
- místo pokynů „udělejte to tak“ vede uživatele k přemýšlení, k hledání různých řešení, zapojuje je do akce
- používá kladné hodnocení, které podporuje motivaci uživatele pro další spolupráci s ostatními
- umožňuje každému uživateli zažít úspěch
- vhodně s uživateli komunikuje a vytváří základ pro objevování problému
- dohlíží na dodržování etiky komunikace (naslouchání, prostor pro různé názory, respektování i nezdařených názorů)
- vše probíhá bez situací nerovnosti a ponížení

Popis

Skupinová práce – Jednotlivé dvojice hrají charakteristiku jednotlivých postav (ztracený, prodavač, policista, řidič auta, kolemjdoucí, průvodkyně muzea.) Pro přerušování příliš hlučných a nevhodných aktivit, které se odchylovaly od tématu, jsem používala zvuk bubínku – uživatelé toto respektovali.

Práce učitele s žákem – Učitel vede méně schopné uživatele, hraje jakoby s ním jeho roli.

Zápletka – Víím, že v tomto městě bydlí jedna ze zaměstnankyň DOZP. Mám k ní jít, když jsem se ztratil? Zeptám se na cestu k ní domů? Následuje jasné a stručné vysvětlení, jak by bylo vhodné zareagovat.

Individuální reflexe – Už se mi to někdy opravdu stalo, že jsem se ztratil? Vzpomínka na ztracení jednoho staršího uživatele z DOZP? Hledání se zúčastnili i uživatelé. Co při tom zažívali.

Hra na detektivy – Všichni přemýšlí, kam by šli kamaráda hledat. Co udělat jako první?

Diskuse – Proč jsem zvolila cestu, na které se nakonec opravdu našel. Co mne k tomu vedlo?

Reflexe

Zhodnocení celé naší práce. Co nám to přineslo, jaký máme pocit.

Reflexe učitelky

- co uživatelé dělají, je pro ně mnohem významnější, než co vidí a slyší.
- uživatelé neměli potřebu používat větší prostor, plně se soustředili na mluvený projev.
- pro naši práci by se dala použít i jednoduchá pantomima.
- na výletech uživatelé vždy pocítují strach z cizího prostředí. Každý má u sebe průkaz ZTP/P s telefonním spojením na mne i do DOZP.

Reflexe uživatelů

- (Antonín) *„Hezký. To je hodně důležitý, nacvičit si, když se ztratíme, co dělat. Ted' už se nebojím, protože budu vědět, co mám udělat. Radili jsme se a pomáhali si.“*
- (Jindřich) *„Pěkný, já jsem si vyzkoušel, že jsem ten ztracený a pana prodavače. To je dobře, že to známe.“*
- (Jan) *„Byl jsem jako herec Bartoška.“*

Čeho dalšího se ještě obávají:

- zlých lidí mimo DOZP
- psů
- nemoci
- že se jim nebude líbit v novém bydlišti po transformaci DOZP

Praktický nácvik v terénu

Jelikož jsme měli za sebou již teoretický nácvik ve třídě, bylo vhodné vše přenést do reálného prostředí. Třída byla rozdělena na dvě skupiny, ve kterých si každý z uživatelů individuálně vyzkoušel řešení problému.

Mohu s radostí konstatovat, že uživatelé byli schopni sami požádat o pomoc paní prodavačky v prodejně květin a tabáku. Taktéž požádali o pomoc v knihovně a v neposlední řadě také na policejní stanici.

Nyní ji záleží na okolnostech v jejich běžném životě, zda tyto sociální dovednosti budou muset využít. Já ovšem vím, že jsou na to připraveni. Víم také, že budeme naučené dovednosti opakovat a vracet se k nim v následujících lekcích.

Příloha č.3

Lekce „Jak poznám tykání od vykání“

Hlavní cíle:

- Uživatelé si uvědomí, že správné oslovování osob je základem k příjemné komunikaci.
- Uživatelé dokážou poznat tykání od vykání.
- Uživatelé budou vědět, kdy mohou použít tykání, a také vykání v rozhovoru s lidmi.

Motivace:

Uživatelé seděli ve třídě v kruhu na židlích. S asistentkou jsme si připravily krátký rozhovor – scénku, ve které jsme se potkaly, pozdravily a krátce něco řešily. Uživatelé hádali, zda jsme si vykaly či tykaly. Se zájmem diskutovali a radili se. Měli zájem odpovědět správně, pracovali s nevšední chutí. Vyprovokovala se zvědavost a pozornost. Uživatelé plně přistoupili na fikci a pracovali se zaujetím.

„ Dobrý den, paní Nováková. Jsem ráda, že vás po dlouhé době zase vidím.

Doufám, že se vám daří dobře. “

„ Ale ano. Příští týden jedu na výlet do Prahy, tak už se moc těším. “

„Ano, slyšela jsem, že obecní úřad organizuje výlet. Tak si to tam pěkně užijte. Šťastnou cestu. “

„Děkuji, paní Veselá. Nashledanou. “

Reakce uživatelů:

„Tykáte si. Znáte se přece. “

- *„Známe se. Ale je to má kamarádka nebo blízký člověk, když jí říkám paní Nováková? “*

„Vykáte. “

- „*Ano, vykáme si. Je to starší paní ze sousední ulice, kterou jsem již dlouho neviděla.*“

Práce učitelky

- komentováním hru posunuje, zastavuje nebo nabízí alternativy
- místo pokynů „udělejte to tak“ vede uživatele k přemýšlení, k hledání různých řešení, zapojuje je do akce
- používá kladné hodnocení, které podporuje motivaci uživatele pro další spolupráci s ostatními
- umožňuje každému uživateli zažít úspěch
- vhodně s uživateli komunikuje a vytváří základ pro objevování problému
- dohlíží na dodržování etiky komunikace (naslouchání, prostor pro různé názory, respektování i nezdařených názorů)
- vše probíhá bez situací nerovnosti a ponížení

Popis

Nejdříve byla srozumitelně vysvětlena pravidla tykání a vykání. S pomocí hry si uživatelé měli nové znalosti a dovednosti snáze zapamatovat.

Ve hře si budou účastníci střídat v hraní rolí – obsluha v restauraci a hosté v restauraci.

Byly připraveny rekvizity – fotografie dětí, žáků – uživatelů, pana ředitele DOZP, pana prezidenta, policistů, starších osob.

Obsluha přijde k hostu, který má před sebou fotografii, kterou představuje. Pozdraví hosta, zeptá se jej na objednávku jídla či pití. Má správně vyhodnotit situaci, zda je při rozhovoru vhodné tykání či vykání. Všichni uživatelé se v hraní rolí vystřídají.

Pro přerušování příliš hlučných a nevhodných aktivit, které se vzdalovaly od tématu, se používal zvuk trianglu – uživatelé toto respektovali.

Práce učitele s žákem – Učitel vede méně schopné uživatele, hraje jakoby s ním jeho roli.

Individuální reflexe – Stává se, že mi někdo tyká a chová se ke mně jako k malému dítěti? Jaké mám při tom pocity?

Diskuse – Jak bych řešil situaci v DOZP, kde mi někdo z personálu tyká a já si to nepřeji? Mám na to právo, aby mi personál vykal?

Reflexe

Zhodnocení celé naší práce. Co nám to přineslo, jaký máme pocit.

Reflexe učitelky

- Velice dobrý pocit z činnosti, která je smysluplná vhodná pro práci s uvedenými osobami.
- Uživatelé chápou, že si tykají se spolužáky, přáteli a dobrými známými. Většinou i s personálem oddělení, na kterých žijí. Vše by mělo být po vzájemné dohodě s jednotlivými osobami.
- U některých uživatelů stačilo pouhé procvičení uvedené sociální dovedností. Orientovali se v této oblasti velice dobře.
- Všichni uživatelé dostali prostor, aby se mohli podělit se svými zkušenostmi týkající se probíraného tématu.
- Využila se i metoda brainstormingu, kdy se seskupovali zkušenosti a nápady, které uživatelé s daným tématem mají.

Reflexe uživatelů

- (Ludvík) „*Jo, dobrý. Musím si dávat pozor, abych to někde nepopletl.*“
- (Jana) „*To bylo hezký. Já jina nám vyká. Říká mi : “Jano, budete chtít od nás pomoc?” Třeba tak to řekne. Tak mi nikdo neříkal, ale je to pěkný.*“
- (Ladislav) „*Libilo se mi to. Umím to. Vyká nám paní vedoucí v práci. Třeba když se znám s holkama na odděleních dlouho, tak si tykáme. V krámu, když nakupuju, tak někdo vyká a někdo tyká. Řeknou si, že jsme z ústavu.*“

Co se dále uživatelům nelíbí v komunikaci s cizími lidmi:

- „ *Mluví s náma, jako že nic nechápeme.* “
- „ *Já řekl dobrý den, oni nazdar.* “
- „ *V autobuse byl řidič ošklivý, že prý špatně rozumí, co říkam.* “

Praktický nácvik v terénu

Pro využití naučených dovedností v životě se často opakují dovednosti v obměněných situacích. Taktéž na ně není dopředu upozorňováno.

Po teoretickém nácviku ve třídě se přenesla sociální dovednost do běžného prostředí. Třída byla rozdělena na tři skupiny, ve kterých si každý z uživatelů individuálně vyzkoušel rozhovor s cizími lidmi. Bylo to při kulturní akci – koncertu, kde si uživatelé kupovali lístky u paní vedoucí kulturního střediska. Dále při exkurzi na poštu a při nácviku telefonování.

Je důležité, aby osoby s mentálním postižením byly schopny prezentovat své názory a požadavky v komunikaci s cizími lidmi. Pochopení smyslu sociální dovednosti v reálném životě je cílem práce vychovatelů, asistentů či pedagogů.

Příloha č.4

Uživatelé služeb při kurzu sociálních dovedností Uživatelé služeb při lekci „Ztratil jsem se na výletu“

Uživatelé služeb při lekci „Jak poznám vykání od tykání“

Příloha č.5

Uživatelé služeb při aktivitách mimo zařízení DOZP

Pavel se svojí slečnou

Návštěva Komorního divadla v Plzni

Návštěva vernisáže obrazů V.Šalomové

Vánoční posezení

Samostatný nákup v cukrárně

Uživatelé předkládají ke kontrole jízdenky

Uživatelé sami nakupují jízdenky na zpáteční cestě

Návštěva hokejového utkání v Plzni

Exkurze na poštu

